ڕۆمانی (گۆشەگیری) خوێندنەوەیەک لە بن تریفەی مانگەشەو و شەپۆلە نەرمەکانی زنە-2-... سەردار جاف

{ بەشی دووەم }

زمان و ڕۆنووس

زمان خۆی لە خۆیدا بنەما و کۆڵەکەی هەر دەقێکی ئەدەبییە، دیارە مەبەست لە هێنانەوەی زمان لێرەدا مەبەست لەو زمانەیە کە بە ئەدەب بەکار بهێندرێت دەنا جیاکردنەوەی مرۆڤ لە ئاژەڵەکانی دی زمانەکەیەتی، ئیدی گەرەکە ئەو زمانە بە جۆرە بێت شایستەی ئەو دەقە بێت.

ڕۆمان، کارێکی هونەرییە ئەستاتیکای زمان و پانتایی ئەندێشە پێکەوە گرێدەدات، زمان لە ڕۆماندا فاکتەر و ئامانجن پێکەوە، زۆر جیاوازترە لە زمانی شیعر، شیعر زمانێکی تایبەت بە خۆی هەیە و شاعیر هەندێ لە سەراغی وشەی جواندا دەبێت بۆ ئەوەی شیعرەکەی بخزێتە خانەی ناوازەکانەوە، ڕۆمانووسی ئەلبانی ئیسماعیل کادارێ لە بارەی زمانەوە دەڵێ ((هەمیشە شیعر دەنووسم، چونکە شیعر مرۆڤ ناچار دەکات یاری بە زمان بکات))1.. ناکرێ لێکچوون لە نێوان زمانی ڕۆژنامە و ڕۆماندا هەبێت، یەکەمیان هەواڵ بە چەمکێکی سادەوە دەگەیەنێتە بینەر و بیسەر کە ڕۆژانە پەیگیری ڕووداوگەلێکی سیاسی و ئابوری و سەربازی و کۆمەڵایەتی و ڕۆشنبیری دەکەن، بە سادەیی لێیحاڵی دەبن، ئەو کاتە داڕێژەری هەواڵ هەست بە ئاسوودەیی دەکات کە مەبەستەکەی پێگەیاندون، لێرەدا ئەو بۆچوونەی (ئەندرێ لالاند) لە فەرهەنگی تەکنیکی و ڕەخنەی فەلسەفی دێتە پێشەوە کە دەڵێ: ((لە واتای راستەقینەدا / کاری دەربڕینی ئاخاوتن لە بیری دەرەکی و ناوەکییە، بەم پێیە بێت زمان جۆرێکە و ئاخاوتنی دەرەکی ڕەگەزەکەیە، بە واتایەکی گشتگیر تر، هەموو سیستەمێک ئاماژەن، دەکرێ بەکاربهێندرێت وەک هۆکاری پەیوەندی))2 لێرەدا ئەوە ساغ دەبێتەوە، کە زمان جۆرێکی سەرەکی و بنەڕەتی پەیوەندی نێوان خودی مرۆڤەکانە، کە ئێمە مەبەستمان ئەوەیە ڕۆمانیش زمانی خۆی هەیە.

هەندێک پێیان وایە قسەکردن لە سەر زمان بە تایبەت بە ڕۆمان گێلکردن و خۆ دوور خستنەوەیە لە کرۆکی ژانرەکەو نەزانینە لە

قوڵایی شرۆڤەکاری زانستی و ئەکادیمیایانە، نەخاسمە بە شرۆڤەکردنی ڕۆمان زمان بە کارەکی کردەیی نازانن و چ پێویست ناکات باس بکرێ، ئەمە پێمان وایە ئەو کەسانە بە خۆیان کاڵفام و نەزانن، بە داخەوە ئەوانە بە ناکامەی پێگەیشتوون، دەنا زمان کرۆکی ڕۆمانە، بە کێی دەنوسێ و چۆن دەنوسێ و چی دەنوسێ بە چ زمانێ دەدوێ.زمان بە ڕۆمان مشتومڕی زۆری خوڵقاندووە، نەمازە لە ناو عارەب کە زمانەکی جگە لە قوولی و بەرفراوانییەکەی هەمەجۆر و هەمەچەشنەیە لە ڕووی ئاخاوتنی خۆجێی (محلي) یان هەر وڵاتەک بە جۆرەکە و زمانی ڕێنوسیشیان هەیە، کە زمانەکی گشتگیر و یەک ئاراستەیە، لە ئێراقدا بە (جەفی و قواعدی) ڕۆیشتووە.

زمان بە خۆی ململانێی نەتوان بوون و نەبوونی بیرمەندانە، کە بوونەتی خۆی تێدا ساغکردەتەوە، لێرەوە نامانەوێ باسوخواسەکەمان بە لاڕیدا بەرین و دەینە سەر کرۆک، بەم پێیە پێویستە هەڵوەستە لە سەر زمانی ئەم ڕۆمانە بکرێت و نامانەوێ لێی باز بدەین، جگە لەوەی کە بە زمانەکی سادە و بەقووڵبوونەوە نوسراوە، لەگەڵ ئەوەی ناو بە ناو دەستەواژەیەکی تێئاخنراوە کە سەر لە خوێنەر دەشوێنێ و ئەندێشە بیری تێکدەشکێنێ، لە کاتی خوێندنەوەدا خوێنەر یەکسەر هەست دەکات لاوازی ڕستە و وشە لای نوسەر هەیە، بە کەسەکی هەژاری نێو فەرهەنگی کوردی لە قەڵەم دەدات، ئیدی ئەمەیش لە گەڵێ ئیوە دەکەوینە دیقەتدانی زمانەوانی… ((وەک ئەوەی قسەیەکی ئاسایی بکات، هەر وەک ئەوەی لە نێو بەشاییەکی تایبەت بە خویدا پەرشی بکاتەوە، وەک ئەوەی دووکەڵ نەبێت)) لاپەڕە ١٢ ی ڕۆمانەکە.

نمونەیەکی دی، تەماشا چون لە گەڵ کات مامەڵە دەکات: ((ئەمە کاتەک روو دەدات کە سۆزی بەوپەڕی بێزارییەوە لە ڕاڕەوەکە دەڕوانێت و هێشتا هاموشۆکارانی دوای نیوە شەو جەنجاڵی نەکردووە، ئەمە کاتەکە سۆزی هیچ شتەکی دیکەی نییە، جگە لە گاڵتەکردن نەبێت بە سۆزانییەکانی هاوپیشەی، لەو کاتانەدا…)) ل ١٣.

جگە لە وەڕسبوون و بێزاری خوێنەر بە دەست وشەی (وەک ئەوەی) کە جۆرەکی سواوی پێبەخشیوە لە هەمانکاتدا لاوازی نوسەر لە نوسینەوە دەخاتە ڕوو، سەبارەت بە کاتیش بە هەمان شێوە ئەو حاڵەتەی دووبارە کردەتەوە سەر لە خوێنەر تێکدەدات هێندە ناوی کات دەنێ، خوێنەر هزری بەرەو ئەوە دەڕوا کە هەمان کات نەبێت و لە کاتەکی تردا ڕوودرابێت، ئەگەر وەهایش بێت چۆن لە یەک ڕستەدا دەخرێتە ڕوو، هاو شێوەی جۆرەکە کە باسی نەکردبێت، با خوێنەر لێرەیش ورد بێتەوە هەر لەم کورتە نوسینەدا چونکە باس لە (وەک ئەوەی) دەکەین، بە ئەمەیش هەمان کار هاتە پێشەوە و خۆمان لێدەرباز کرد هاوشێوەی جۆرەکمان بەکارهێنا، نوسەر سەلیقەیی لەوەدایە لە نوسینی ئەدەبیدا

دەستەودامەن رانەمێنێت، جا نەمازە ڕۆمان بێت.. دەچینە لاپەڕە ١٥ و لە هەمان سوینی وشە بەردەوامە، لەدوو دەردا سێ جار وشەی _ وەک ئەوەی – بەکارهێنـــاوەتەوە، پێمـــان وایە بە خۆی ڕەنگە بە نوسینەکەیدا نەچوبێتەوە دەنا هەر لە خوێندنەوەدا خوێنەر هەست بە سواسی وشەکە دەکا، ((وەک ئەوەی خەنجەرێک کرا بێت بە دەیاندا، وەک ئەوەی قـــووڵ و زۆر قـــووڵتر لەوەی هەمـــووان مەزنـــدەی دەکەن برینـــدار بـــوو بـــن، وەک ئەوەی لە پڕێکـــا نـــاموڕادی خۆیـــان بیرکەوتبێتەوە)) ل١٥ .

بەڕێ زمان لە بەدەم نوسەر ئەرکێکی قورس و گران و زەحمەتە کە دەبێ زۆر بە سەلیقەییەوە بەکار بهێندرێت و گەمەی پێبکرێت، ئەو دەمانەی گەمەکردن بە زمان غیابی دەبێت ئەوا ژانرێکی کرچ و کاڵ دەخرێتە بەر دیدی خوێنەر، گەمەکردن هەم هانی خوێنەر دەدات لە خوێندنەوە دانەبڕێـــت هەمیـــش چێـــژ لە دەقەکە دەبینێـــت ، نەک وەڕەســـبوون و بێزارکردن، ئەگەر خوێنەر مکوڕ بێت لە سەر تەواوکردنی ئەو ڕۆمانە یان نوسینە ئەوا ڕۆژانە لە چەند لاپەڕەیەکی پێنجەکانی یەک دەست تێناپەڕێن کە دەیخوێنێتەوە.

لە لاپەڕە (٣٥) لە بـــری ئەوەی بڵێ پەرژینە ئاســـن، دەڵێ(ئاســـنی جیاکەرەوە) کە مەبەست لەو پەرژینە یاسنینەیە لە نێوان دوو ڕێڕەوی دژ بە یەکی ئۆتۆبانی ترومبێلە، لە سەر دووبارە کردنەوەی وشە سووانـــدنی بەردەوام دەبێ و دەڵێ : ((وەک چۆن خالیـــد لە هەمـــان گێژاوی ئەشقی بە سەر چووی سەزیدا دەژیا تاوەکو چۆنە ڕۆژێک لەوەوبەر هەر لەم گێژاوەدا بوو، تاوەکو بووە......)) ل٦٥. لە دەڵێ و نیوەکدا سێ جار دەڵێ: ((وەک ، تاوەکو)) نامانەوێت درێژدادڕەی لەم لایەنەوە بکەین چونکە شیتاڵکردنی بە پێی ئەوەی ڕۆمانەکە نزیکەی (٥٠٠) لاپەڕەیە بەڕێ لە زۆربەی زمانەوانی و ڕێنووسەکەیدا پڕنا بە نمونەیەک یان چەند نمونەیەک دەبەین، تەماشا عەبدولباقی یوسف چۆن لە ڕۆمان دەدوێ: ((هەمیشە ڕۆمان بە نووسەرەکەی دەڵێ: ئەوە تۆ نیت دەتەوی ببیت بە ڕۆماننووس، بەڵکو ئەوە منم دەمەوێ ببیت بە ڕۆماننووس و پێتبگەیەنم، ئەوە من نیم هەر کەس بیەوێت بمنووسێ و بمگۆڕێتەوە، بەڵکو ئەوە منم دەتنووسێنم و دەتگۆڕێنمەوە و پێشکەشت دەکەم))، کەواتە لەم دیدگاوە ئەوەمان بۆ ڕوون دەبێتەوە کە نووسەر تەنها ئەوەیە بە زمانێکی روون و ڕەوان خوێنەر ئاشنا بکا لەو پەیامەی دەیەوێت بیگەیێنێت، ئەمە لە رووی ڕێزمانیشەوە هەست بە لاوازی و بەهەزی دەکرێت، نەمازە لە ڕێنووسی کوردیدا کار (فعـل) دەکەوێتە کۆتـایی ڕستەوە، کە تەنهـا نمـونەیەک دەهێنیـن و گەگرەوکەیشی دادەنێین، لە لاپەڕە ٦٨ ی گەشەگیر دەڵێ: ((سوزی لە چواردە ساڵییەوە چاوەڕێی پیاوێک بوو دەرگاکانی بەختەوەری لە

بکاتەوە، ئەستاش دوای جیابوونەوەی لە خالید، دوای چەند ساڵێک، بە تایبەت دوای ئەو بەرەبەیانەی ویسکی خواردنەوەیان کاتێک ڤەسنا پێکەوە لە گەڵ سوزی ، باسی گەشتی مەسیحی بۆ دەکرد))، نووسەر جگە لە کاری ڕێکخستنی وشەکاندا سەرکەوتوو نەبووە، لە هەمانکاتدا لێڵ بوونێکی لای خوێنەر دروست کردووە کە کامیان سوزی یان ڤەسنا باسی گەشتی مەسیح دەکەن، ئەمە دەڵێین دەبووا نووسەر وا دەستپێکی ئەم بەشەی بکردبا: ((لە چواردە ساڵییەوە سوزی لە چاوەنوانەی ئەو خەون و خەیاڵەی بوو کە هەموو کچە هیوای بۆ دەخوازێت، پیاوێک بێت و دەرگاکانی بەختەوەری لێبکاتەوە، ئەستایش دوای چەند ساڵێک لە جیابوونەوەی لە خالید، بە تایبەت لە کاتێکدا کە لە گەڵ ڤەسنا بوو، دوای ئەو بەرەبەیانییەی وێسکیان پێکەوە دەخواردەوە، باسی گەشتی مەسیحی بۆ دەکرد)) ئەمە لە کاتێک ئەگەر سوزی گەشتی مەسیح بگێڕێتەوە، بە پێچەوانەیشەوە ئەگەر ڤەسنا گەشتەکە بگێڕێتەوە ئەوا وا دەبوو : ((لە چواردە ساڵییەوە سوزی لە چاوەنوانەی ئەو خەون و خەیاڵەی بوو کە هەموو کچە هیوای بۆ دەخوازێت، پیاوێک بێت و دەرگاکانی بەختەوەری لێبکاتەوە، ئەستایش دوای چەند ساڵێک لە جیابوونەوەی لە خالید، بە تایبەت لە کاتێکدا لە گەڵ ڤەسنا بوو، دوای ئەو بەرەبەیانییەی وێسکیان پێکەوە دەخواردەوە، کە ڤەسنا باسی گەشتی مەسیحی بۆ دەکرد)). پێمان وایە بەم جۆرە خوێنەر باشتر دەگاتە خاڵی تێگەیشتن. وا بزانم لە سەر زمان زۆر دواین و لێرەدا چەند نمونەیەکی ڕێنووس دەخەینە ڕوو کە زۆر بە زەقی دیارن و ناکرێ نووسەر خۆی لەو هەڵە ڕێنووسیانە ببورێ و بە سەریاندا باز بدات و چاو بنوقێنێت، ئەم وشانە زۆر زەقن دەبێ هەر نووسەرێک لە نووسینەکانیدا فەرامۆشی نەکات ((ئەمەش ، ئەمەیش / ئەم کەڵانەش ، ئەم کەڵانەیش / لەوانەشە، لەوانەیشە / باڵەخانەکەش ، باڵەخانەکەیش / ئەستاش ، ئەستایش / خوداش ، خودایش / جیابوونەوەشیان ، جیابوونەوەیشیان/ ئەوەشی لە ڤەسنا نەشاردەوە، ئەویشی لە ڤەسنا نەشاردەوە/ دیکەش ، دیکەیش / لە پەڕینەوەشیدا، لە پەڕینەوەیشیدا / کزەڵەش ، کزەڵەیش / ئەوەندەش ، ئەوەندەیش /سەتەلایتەکەش ، سەتەلایتەکەیش)) بە داخەوە زۆر زۆر وشەي تریش لەم جۆرە هەبوون کە هەندێکیان زمانی ئاسایی قسەکردنە، کە ئەمەیش وەک نەتەوەیەک مافی ئەوە بە خۆمان دەدەین کە زمانی نووسین و ئاخاوتنمان جیاواز بێت، ئەگەر نووسەر ئەم کارە نەکات، من نازانم ئەرکی نووسەر ئەو کاتە لە بواری زمانەوانیدا چی دەبێت.

بە داخەوە کێشەیەکی دیکەیش کە ئەم نووسەرەیشی گرتەوە، پرسی (دوو واوە) من نازانم بۆچی نووسەرێک نەتوانێت خۆی لە قاڵبی ئایدیۆلۆژیا قورتار بکات و لە نووسینەکانی بیری لای ئەم پرسە بێت،

دەنا جار و دووجار نییە دەیان جار ئەم حاڵەتە چەند بارە کراوەتەوە،لێرە ئەوانیش دەخەینەڕوو((مەیموون ، مەیمون / بچووک ، بچوک / ڕووس ، ڕوس / ئۆردووگا، ئۆردوگا / نووح ، نوح / گرووپ ، گروپ / بەڵکوو ، بەڵکو/ لێبووردن ، لێبوردن / گووت ، گوت / کوون و کەلەبەر ، کون و کەلەبەر/ مووچە ، موچە ………..)) بەڕای ئێمە هێندە نمونەیەکن، رۆژ لە دوای رۆژیش زمان و رێنووس گۆڕانکاری بە سەردا دێ مر□ق ب□ تایبەت نووسەر دەبێ لەم روووەوە رژد بێت. لە زۆر شوێن ((بوو بوو)) بەکار هاتووە پێمان جوانە ئەم کردارەیش ببێ و بنووسرێ ((ببوو))، خوێنەر جیاوازیش لە کاتی خوێندنەوە بە هەردوو حاڵەتەکە دەکات.

درێژەی هەیە…

خوێندنەوەیەک بۆ بەرهەمە شیعری(عەورەتی نیشتمان)ی موحسین شوانی… کاروان حەسەن سلێمان

(عەورەتی نیشتمان) نوێترین بەرهەمی شیعری مامۆستا (موحسین شوانی)یە. کە ل□ ساڵی (2022)دا چاپ و بڵاو بوەتەوە، لەچاپخانەی(چوارچرا) (500)دانەی لێ چاپکراوە. لەدوو توێی (74) لاپەڕە، چاپی یەکەم، کورتەیەک لەژیانی شاعیر و بەرهەمەکانی تری شاعیر لەکۆتا لاپەڕەدا ئاماژەیان بۆ کراوە.
ئەم بەرهەمە لەدوو بەش پێکهاتووە:
بەشی یەکەم: لە (43)دەقی نیشتمانی پێکهاتووە.
بەشی دووەم: لە (21) دەق پێکهاتووە کە خواناسی و باسی خۆشەویستی دایک دەکەن.
هەوڵدەدەین لەسەر ئەم بەرهەمەدا شتێک بنووسین و بڵێین.
چاوی شاعیر وردتر و باشتر شتەکان دەبینێ لە مرۆڤی ئاسایی بۆیە ئەوەی شاعیر دەری دەبڕێ دەکرێ لای مرۆڤێکی ئاسایش هەبێ بەڵام ئەو

مرۆڤ ئاسایی بھندی ورناگر یان ناتوان بیخات دووتوی دقک و شیعرکی ل دروست بکات.
بواتایکی تر شاعیر تای و سوری و ژھراوی ژیان دمژ و لدقکی شیعری بیانیان دکات و برھمکی ل دروست دکات. ئم جیاوازی نوان شاعیر و مرۆڤکی ئاسایی.
شیعر نگدانوی شت ھچووکانی ژوورو‌ی شاعیر، شاعیر بچاوی دو ئو ئش و ئازار و مینتیان دبین لگی وشو دیانکات دق و شیعریان ل دروست دکات، واتا شاعیر لجیاتی ئمش دتگ و قسدکات و ئش و ئازار و مینتییکان دخات وو.
لرو دچین باغ ازاوکی (عورتی نیشتمان).
ئم برھم لدوو بش پکھاتوو، لبشی یکمدا شاعیر یاخیی، دپ، بزار، بئومد ئمان و دیان ماکی تری نو حقیقتی ژیانی ژانی ئم ھرم وایان کردوو مامستا موحسین شوانی دست بدات قم و لی وش و ستو دقک دروست بکات و شیعرکی چژبخشی ل برھم بن. چژ و ئستاتیکا و بابت ئو گزان ک شیعری باشیان ل برھم دت، ئمش وا دکات ک خونر چژیان لورگر و ھزمیان بکات.
شاعیر ھموو ئو نائومدی و بھیوایی ل برپرس و کاربدستانی وات ھیتی دیانخات دووتوی چند ستیک و دقکی شیعری جوانی لپکدن. ئوتا ل شیعری(مارنج)دا د:
گر دمتوانی وک خ و کا
تکتان کم
وک قو سوور
ل قالبی خشتتان بدم
ل قولینچی دیواری ما ھژارک
ھموو ساک ل پنجی س
ب مارنجی کوردواری
سواغتان بدم .

شاعیر ھمیش شت پنگخواردووکانی ناخی دردب و ئوی لمرۆڤی ئاسایی جیای دکاتو ئوی شاعیر ئو شتانی دیبین ب شیعر بیانیان دکات و خک و خونریش ئو وش و دق و شیعران دبینن بی شاعیر وردتتر ل شتکان دوان. وشی (جاش) بووت باس و خواسکی شاعیر ل شیعرکدا و مامستا موحسین شوانی لوو حقیقتی ئو ژگار تا و تفتی بدستی جاش، میللت چشتوویتی بام ئستاش جاش و پگ و قسیان ھی و دستیان

دەڕوات کەجێگەی داخ و ئەسەفە! تەنانەت هەندێکیان بەرپرسیش شاعیر شیعرێکی بەناوی (جاش)ەوە داناوە و زۆر بەڕوونی و بە ئاشکرایی دەڵێ:

من دوێنێم بیرچۆتەوە
کەسیش ناناسمەوە، نەخراپ نەباش
تەنها دەزانم هەردوولا
ڕیشدار و چڵکن و دەست بە تفەنگ و
ڕانکو چۆغە لەبەربوون
پێیان دەگووتن (پێشمەرگە)
پێیان دەگووتن (جاش)
ئێستا هەردووک ئاوێتە بوون
لەنێو حەفتا و لەناو هەشتاش!

ئیدارەنەدانی باش و خراپ بەکارهێنانی دەسەڵات لەلایەن کاربەدەستان و هەندێ بەرپرسی نابەرپرس و گەندەڵ، کە نەیانتوانیوە بەباشی و بەچاکی خزمەتی گەل و نیشتمان بکەن، بێزاری شاعیر و ڕق هەستانی بەرامبەر ئەو جۆرە کاربەدەستانە گەیشتووتە ئەوەی کە شیعرێک لەدایک ببێ بەناوی (عەورەتی نیشتمان) کە ناوی بەرهەمەکەش لەو شیعرەوە سەرچاوەی گرتووە.
نیشتمان جێگەی ژیان و گوزەران وئازادی و کارکردنی تیا نەماوە هۆکاریش بۆ ئەمە زۆرن، ئەوەتا شاعیر لە شیعری (هەرێم) هەندێ لەو هۆکارانە دەخاتە ڕوو کە لەناو وشەکاندا خۆیان حەشار داوە، ئەو نیشتمانە جێگای ئازار و مەینەتییە و ژیان تێیدا ئیفلیج بووە و چی خەم و ئازار هەیە بۆتە بەشی هاوڵاتیانی ئەم هەرێمە، شاعیر دێتە گۆ و دەڵێ:

بڕۆ لێرە
ئیتر ئێرە
نە هەناسەی عەشق و جوانی
نە گوڵ نەپەپولەی لێیە
سەر هەڵگرە
مەملەکەتی خەم و ئازار جێ بهـێڵە
بەسەردانیش
هەرگیز م□گ□□و□ ئێرە
چونکە لێرە
نە نەمامی خۆشەویستی لێ شین د□ بێت
نە بەرهەمی برایەتی لێدەڕوێت
نە پیاو لێرە بوێرە

نە ئافرەت لێرە زێڕە !

لەشیعری (بەراورد)دا مامۆستا شوانی بەراوردێک لەنێوان خەباتی ئێستا و پێشتر دەکات و زۆر بەڕوونی ئەوە دەڵێ کە پێشان خەبات و سیاسەت باشتربوو کە لەپێناو نیشتمان و میللەت و ئازادی دا بوو بەڵام ئێستا حزب و بەرپرس و کاربەدەست هەر بۆ کورسی و دەسەڵات کاردەکەن و میللەتیان لەبیر نەماوە. ئەوەتا دەڵێ:

نیشتمان ئەوسا خۆشبوو
لە ڕق و ترسی دوژمن
لەسەر دیواری گەڕەک و قوتابخانە
دەمانووسی(بژی پێشمەرگە، بروخێ بەعسی)
بەڵام ئێستا
لەترس و ڕقی دەسەڵاتی کوردی
لەسەر دیواری ئاو د□ستخانەکان دەنووسین:
(بڕوخێ حزب و سەرکردە و کورسی)

لە شیعری (دەسەڵات)دا ئەوە ڕوون دەکاتەوە کەوا تەمەن و جوانی و گەنجی دەیان ڕۆڵەی کورد تاڵ کراوە و ژەهری پێچەشتراوە، بەداخەوە دەسەڵاتی کوردی نەیتوانیوە گەنج بۆ لای خۆی کێش بکات و بتوانێ لە ئێش و ئازاریان کەمکاتەوە و کێشە و ئاریشەکانیان چارەسەربکات و دەستی باوکایەتییان بەسەردا بێنێ و بیان خاتە ژێرباڵی خۆی.
ئەوەتا دەڵێ:

هەرچی جوانی و پاکی هەبوو لێتان سەندم
دونیایەک ناشیرینیتان بۆ جێهێشتم
شیرینی تەمەنم
پێشکەش کردن
ژەهری ڕۆژگارتان پێ چەشتم

نیشتمان لەلای شاعیر خۆشەویستە و ئەو خۆشەویستییەش وەک خۆشەویستی دایک وایە، بۆیە شاعیر شانازی بەوەوە دەکات و لە شیعری(نیشتمان)دا بە ڕوونی ئەوە دەڵێ کە وەک دایک خۆشەویستە و وەک ڕێزگرتن لەباوکی رێز لەنیشتمان دەگرێ و دەنووسێ:

ئەی نیشتمان
بەقەد دایکم خۆشم دەوێی
بەقەد باوکم ڕێزت دەگرم
هەتا ماوم
لەگلێنەی چاوی خۆمدا
هەڵتدەگرم

ڕۆژێ سەدجار
ل□ پێناوت دەژیم، دەمرم.

لە شیعری(کۆچ)دا بە دەربڕینی ئاخ و ئۆفی دەیان گەنج و لاوی ئەم نیشتمانە پڕ خەم و ئازارە دێتە گۆ، کە هەزاران گەنج سەری خۆیان هەڵگرتووە و ڕوویان لەغەریبی و دوور وڵاتی و کەس و کار کردووە کەچی لە دەریای ئیجە خنکاون و لەپێناو خۆشگوزەرانی ژیان ڕووە و مەرگ هەنگاویان نا.

شاعیر بۆ ئاسوودەیی دەروون و دامرکاندنەوەی گڕ و تینی ناخی قسەدەکات، ئەو قسە لەگەڵ دار و بەرد ڕووبار و دەریا ئاو و ئاگر و شاخ و چیا دەکات و ئەمانە دەدوێنێ و گفتوگۆیان لەگەڵ دەکات.

ئەمەش لە شیعری (ئیجە)دا بەڕوونی دیارە، ئەو دەریایەی هەزاران گەنجی وڵاتی نقوم کرد و کردنییە خۆراکی ماسی، شاعیر بە ئارامی و وەک پ□ا□انەوەیەک لە ئیجە داوا دەکات کە ئارامبێ و نەیخنکێنێ ئەوەتا دەڵێ:

ئیجە
بەهێواشی بەسەرتدا گوزەر دەکەم
مەمخنکێنە
نیشتمانم لەدەستداوە
بەدوای بستێ خاکدا وێڵم
شەپۆڵ مەدە
هەر ئەمجارە و نایێمەوە
نامۆم لێرە
ناخت مەکە بەگۆڕستان
توڕە مەبە
بە ئارامی
ببە پردی پەڕینەوە.

شاعیر لە گەورە بوون و ڕۆژگاری ئەمڕۆ بێزارە، دەیەوێ بگەڕێتەوە منداڵی و لەهەموو ئەو ماک و پیسی و درۆ و خۆپەرستی و مونافیقی سیاسیە بێزارکەرە کە ئێستا تووشی هاتووە پاک ببێتەوە. ئەوەتا لە شیعری (گەڕانەوە)دا دەڵێ:

بمبەنەوە بۆ منداڵی
بەرائەتی ئەو سەردەمەم بدەنەوە
بمبەنەوە بۆ مناڵی
چڵکی حیزب و
مونافیقی سیاسەتم لێکەنەوە
لە کۆڵ پیسی و درۆی ڕۆژگاری

خۆ پەرستیم بکەنەوە
لەنێو بەندی ژینی ساختە و
مۆدێرنی تەکنەلۆژیا ڕزگارم کەن
بمبەنەوە بەخۆڵ و گڵی پاکی
کۆڵانەکانی گەڕەک بمشۆنەوە
لەهەموو گوناهەکانی تەمەن پاکمکەنەوە.

بەداخەوە دوای زیاتر لە سی و پێنج ساڵ هەتا ئێستاشی لەگەڵدا بێت حکوومەتی هەرێم نەیتوانیوە بەباشی و بەڕێکی ئاگاداری ژیانی کەس و کارەکانی ئەنفال بێت و ئاورێکی جددی و باشیان لێبداتەوە، شاعیر لە سەنگەی خەمخۆری و نیشاندانی سۆز و خۆشەویستی بۆ خانەوادەی ئەنفالەکان لەشیعری (ڕووفات)دا ئەو بەرپرس و کاربەدەستانە ڕیسوا دەکات کە تا ئێستا کەس و کاری ئەنفالەکان ناناسن و ئاگاداری ژیانیان نین، مامۆستا شوانی بەزمانێکی سادە و ساکار لێیان دەتە گێ و دەڵێ:
ئەم کاتژمێرە
ئەم جووتە پێڵاوە
بکەنە مەدالیای ناپاکی
لە بەرۆکی جاش و ئەنفالچییەکان هەڵیواسن
یان بیکەنە هێمای ریسوایی
بیدەن لە ڕوخساری
ئەو بەرپرسانەی
کە خانەوادەی ئەنفال ناناسن.
لە هەردوو شیعری (کۆچ) و (ئومێد)دا کە دوو شیعری دژبەیەکن لە واتادا شاعیر لە شیعری (کۆچ)دا بێزارە، نائومێدە. بەڵام لەشیعری (ئومێد)دا حاڵەتەکە پێچەوانە دەبێتەوە ئەوەتا لە شیعری (کۆچ)دا دەڵێ:
ئەی نیشتمان !
زوویر مەبە
بە ناچاری بەجێت دێڵم
ڕێگەی مەرگی هەندەران و
سەختی غەریبی دەپێوم
کەچی لە شیعری (ئومێد) دا شاعیر پەشیمان دەبێتەوە بەو مانایەی خۆی دەخاتەوە سەر دۆخی بێ ئاگایی و ئومێدێک لەدڵدا بەدی دەکات و لە وشە و ڕستەکانی پێشووی دێتە وەڵام و دەڵێ:
لێرە نارۆم
ئەم هەوارە جێناهێڵم

کەی توانیتان تیشکی خۆر و ڕووناکی مانگ
بشارنەوە
ئەوسا دەڕێم
بەڕێکەوتیش
سەر لەو خاکە پێ گەندەڵە نادەمەوە.

کاروان حەسەن سلێمان – هەولێر

کلیلی دەستپێکی ژیان وونکراوە… سامانی وەستا بەکر

پەروەردە یەکەم کلیلی دەستپێکی ژیان:

پەروەردە گەورەترین شۆڕشی بەردەوامی مرۆڤایەتییە. لە مێژووی دووری کۆمەڵگەی مرۆڤایەتییەوە تاکوو ئێستا، پەروەردە مەڵبەند و ناوەندی پێگەیاندنی مرۆڤەکان بووە. لە شارستانییەتە دێرینەکانی بابلی و میسری و یۆنانی و ڕۆمانی و فارسییا پەروەردە وەك چالاکییەکی گرنگ بوونی هەبووە.

فەلسەفەی پەروەردە هەوڵدانە بۆ گەشەی تاک و کۆمەڵگە، کارکردنە لەسەر بەدەستهێنانی ژیانێکی شایستەی خۆشبەخت بۆ کۆمەڵگە.

پەروەردە پرۆسەیەکی دێرین و فرەڕەهەندە، سیستەمێکی گشتگیر و فراوان و بەردەوامە، کارێکی مەودا دوور و ئاڵۆز و بەیەکاچووە، دوورە لە هەر هەڵسەنگاندن و تێڕوانینێکی سادە و سەرپێیانە.

پەروەردە یەکێکە لە میکانیزمەکانی مانەوە، بەردەوامیی کەلتوور و زانیاری و شارستانییەت، لە ڕێگەی گواستنەوەی کۆی فیکر و مەعریفە و کەلتوور بۆ نەوەی داهاتوو.

پەروەردە کلیلی دەستپێکی ژیان و بەردەوامیی گوزەران و ژیاری مرۆڤایەتییە و بۆتە زانستێکی سەربەخۆش.

پەروەردە پرۆسەیەکی تەمەندرێژ و دێرینە، هاوتایە لەگەڵ بوونی مرۆڤ. لەسەرەتایا پەروەردە بەم شێوەیەی ئێستا ڕێکخراو و ڕێکوپێك نەبووە، پرۆسەیەکی نافەرمی بووە، بە شێوەیەکی ناڕاستەوخۆ لە لایەن خێزانەوە ئاراستە کراوە، لە ڕێگەی ئەزموون و لاساییکردنەوە بووە. خێزانیش ڕێگە و شێوازی تایبەتی خۆی لە پەروەردەکردنا جێبەجێ

کردووە و بەپێی ئاستی تێگەشتن و دنیابینیی خۆی پەروەردەی منداڵی کردووە. ئامرازەکانی فێربوون بریتی بوون لە: نەریتەکان، سیستەمی بەهاکان، هونەرەکانی بەرهەمهێنان وەکوو ڕاوکردن، کشتوکاڵ، چنین و هتد.

ک□م□گ□و پەروەردەی نادروست:

ک□م□گ□ی جیهانی سێیەم بەگشتی و هەرێمی کوردستان بەتایبەتی دوو جۆر پەروەردەی نادروست لەپاڵ پەروەردەی دروست و تەندروستا بوونی هەیە، لێرەیا تەنها تیشک ئەخەینە سەر دوو جۆرە نادروستەکەیان:

جۆرێکیان ئەوەیە خێزانەکان هەر لە مناڵیەوە بەهۆکاری جیاواز دەستبەرداری پەروەردەی مناڵەکانیان ئەبن و ئەیان□ر□ن□ بازاڕی کار و پارەپەیاکردن، ئیتر مناڵ پەروەردەی شەقام و کۆڵان و بازاڕ و گوزەر و سەرقەبرانەکان وەرەگرێت.
لە مێرمناداڵیشا ڕوو لە چایخانە و کافتریا و بلیاردخانە و نێرگەلە و لە پاڵیشیا مادەهۆشبەرەکان و کاری نایاسای و سەرەتاکانی قۆڵبڕین و ووردە دزی فێرەبن.
لە گەورەبوونیشا ڕوو لە قومارخانە و مەلها و یانەی شەوانە و کاری نایاسای و قاچاغ و گیرفانی بڕینی میلەت و گەندەڵی و سیاسەت بە مەبەستی بازرگانی و دانانی حیزب بۆ خۆدەوڵەمەندکردن و داپۆشینی دزی و تاڵانی و قەرزە کەڵەکەبۆکان و تا کار ئەگاتە ئەوەی ئەبن بە مافیای شەوان و سیاسی باڵا بەڕۆژ.

جۆری دووەمیان ئەوەیە کە خێزان بەبێ لێپرسینەوە مناڵەکانیان ڕەوانەی پەرستگاکان ئەکەن بە مەبەستی خواپەرستی بەبێ ئەوەی بزانن لەوێ چی ئەگوزەرێ و باسی چیان بۆئەکرێ.
لە هەنگاوی یەکەما مێشکیان ئەشۆنەوە و ڕایان ئەکێشن بۆ ئەو جۆرە لە باوڕەی کە خۆیان مەبەستیانە و هەر لەسەرەتاشەوە تۆوی ڕق و جیاکاری لە مێشکیان بەرامبەر ئاین و خەڵکانی دەرەوەی بازنەی باوەڕەکەی خۆی تیا ئەچێنن.
لە مێرمناڵیشا بەتەواوەتی لە کۆمەڵگە دایانئەبڕن و بیری توندڕەوی و ئیرهاب لەژێر ناوی خواوەند و پەڕتوکە ئاسمانیەکان لە مێشکیانا ئەچێنن و ئەیانکەن بەجەلادی ناوماڵ بۆ ئازاردانی خێزان بەگشتی و خۆشکەکانیان بەتایبەتی.
بەشێکیان هانەیەن تا پەیوەندی بە ڕێکخراوە تیرۆرستیەکانەوە بکەن، سەرەنجام هەر لەسەرەتاکانی بەهاری تەمەنیانا جوانەمەرگ ئەکرێن و ناوی تیرۆرست بەبا□یان ئەبڕێت، مۆری ئیرهابیش لەناوچوانیان ئەیرێت و خێزانەکانیشیان سەرگەردان و دایک و باوکیان جەرگ

سوتاوئەکەن.
کە گەورەش ئەبن بەشەکیان بە خۆ گەورەکردن و گیرفان پڕکردن و بڵاوکردنەوەی ئەو جۆرە لە باوەڕەی کە خۆی بەوای پێیەتی ئەکرێن بە بانگخواز و لەژێر ناوی بەهەشت و حۆریا هانی گەنج و لاوەکان ئەیەن پەیوەندی بە حیزب و ڕێکخراوە ئیرهابیەکانەوە بکەن لەلایەک، لەلایەکیتریشەوە لە هەوڵی ئەوەیان دوژمن و داگیکەرانی وڵاتەکەت وەک فیریشتە و فریادڕەس پێبناسێنن، تەنها لە بەرئەوەی سەرەکی دەوڵەتی داگیرکاریش هەڵگری هەمان بیروباوەڕەی ئاین و مەزهەب و دنیابینیە..
ئەو بەشەشیان کە ئەمێننەوە ڕایان ئەکێشنە ناو ڕێکخراو و حیزبەوە تا ئەیانکەن بە ئەندام پەرلەمان و وەزیر سەرکردایەتی حیزب، ناشترین پەیامیشیان تەرکردنی حەزە سێکسیەکانی خۆیانە لەژێر ناوی جێبەجێکردنی شەریعەیا، چوار ژن لەدەوری خۆیان کۆئەکەنەوە وەک ئەوەی ئەو کارە گرنگترین و تاکە ئەرکی سەرشانیانبێ، بەکوردی و بەکورتی ئەو سونەت بەتامی فەرز جێبەجێئەکەن.

ئەرکی حکومەت:

بەداخەوە حکومەتەکیش هەیە کە ئەکرێ بە حکومەتی ژمارەکان ناوزەند بکرێ، تەنها و تەنها کاری ئەوان بووە بە ساغ کردنەوەی ژمارەکان و کەرتەکانیتریان لەبیرکردووە، بەتایبەتیش کەرتی پەروەردە.
لە فەرگەو خوەندگاکانی کوردستان جگە لەوەی زانستەکی کەمەوار هەیە بەڵام پەروەردە بوونی نیە، ئاخر زانستی بە پەروەردە وەکو لاشەیەکی بە مەشک و چاو و چاق و دەستە.
ئەوە کاری حکومەتە کە هەر لە منالیەوە خۆشەویستی نیشتمان و خاک و گەل لەدڵی فێرخواز و نەوەی سەردەما بەوەنە، ئەبە حکومەت لەڕێی پەروەردەیەکی دروست و تەندروستەوە ئەوە لە مەشکی منالانا بچەسپەنە کە مرۆق ئەبەتە هەڵگری ناسنامەی ئەو خاکەی لەسەری ئەژی، ئەبە لەسەرەتاوە منالان تەگەیەنرە کە هیچ شتەک لە خاک و نیشتمان و خەزانەکەت لەپێشتر نیە، ئەبە منالان فەرکرە کە خۆشەیستی نیشتمان لەسەرو باوەڕداری و ئاینیشەوەیە، بگرە ئاینەکانیش جەخت لەسەر خۆشەویستی نیشتمان ئەکەنەوە.
کاری حکومەتە هەر لەسەرەتاوە بچەتە ناو قوتابخانە، فەرگە، مزگەوت، کەنیسە و پەرستگاکانیترەوە و بەوانەی پەروەردەی دروست و تەندروست ئامادەی هەبەت و ڕێگەنەیا هەر کەسەک بەئارەزووی خۆی و بەگوەرەی بیرو هزر و باوەڕەی خۆی نەوەی پاشەڕۆژ دەرسدابات.
ئەوەتا لە بەئاگای و بە پلانی حکومەت و نەبوونی پەروەردەی دروست لە فەرگە جیاوازەکانا، ئەگەر نیوەی کەمەڵگەش نەبە بەهەمام بەشەکی

زۆری لایەنی کەم دوودڵ بووە لەوەی ئایا کوردستان پیرۆزترە بۆ تاکی کورد یان مەکە؟
ئەگەر لەسەرەتاوە وانەی پەروەردە بەهێند وەرگیرایە لای حکومەت و گرنگی پێبیرایە ئەوا نەک هیچ کەسێ دوودڵ نەئەبوو کە بەڵێ و وە بێگومان خاکی کوردستان پیرۆزترە لە مەکە بەڵکو بیرکردنەوەکان بەجۆرێک ئەبوو کە هەرگیز پرسیارێکی لەوجۆرە نەبیری کەسا ئەهات و نەئەشکرا.

پرسیاری نابەجێ:
پرسیارێکی تەلقینی لە کەسێکی بەناو باوەڕدار و بانگخوازەوە کە ئایا کوردستان پیرۆزترە یان مەکە؟ تەنها نیشانەی ئەوەیە کە لەو وڵاتەیا تەنها زانستێکی کرچ و کاڵ فێری فێرخوازان ئەکرێ و هیچ گرنگی بە پەروەردە نایرێ.
تەمەنی حکومەتی هەرێم ٣٠ ساڵە، ئەو کەسەی کە ئەو پرسیارە نەشازەی ئاڕاستەی کۆمەڵێک ئامادەبوونی کۆبوونەوەیەک کردووە، پەروەردەی لەخێزانێکی کورد و مامۆستای کورد وەرگرتووە، نیوەی تەمەنی لەسایەی حکومەتی خۆماڵیا بەسەربردووە، بەو واتایەی حکومەتی هەرێم لە ٣٠ ساڵی تەمەنیا سەرکەوتوو نەبووە بەهاکانی گەل و نەتەوە و نیشتمان بەدروستی بگەیەنێتە ناو خێزان و فێرگەکان و لەوەشەوە ڕۆچیتە ناو کۆمەڵگەوە.
باوەڕناکەم خەڵکی مەدینە مەکەی لاپیرۆزتربێ لە مەدینە، خەڵکی قودس، قوم، نەجەف، کەربەلاش بەهەمان شێوە. خەڵکی شاری عەرەبی و وڵاتانی ئیسلامیش هەر شارو وڵاتی خۆیان لە مەکە لاپیرۆزترە، خۆ ئەگەر واش نەبووایە یەمەنییەکان بەردومانی ئەو وڵاتەیان نەئەکرد کە مەکە بەشێکە لێی.
نزمی ئاستی پەروەردە گەشتەتە ئەوەی کەسێک پرسیارێکی هێندە نەشاز ئاڕاستە بکات کە ئەوەش لوتکەی خۆ بەکەمزانی و زەلیلی بیرو هەستی نەتەوایەتییە.

لەناو کوردا نەبێت بڕوا ناکەم هیچ موسلمانێکیتر بوونی هەبێ بەم جۆرە داڵوخابەت و نیشتمانی خۆی بە ناپیرۆز تەماشا بکات.
مەکە پیرۆزە بۆ موسوڵمانان بەڵام خاکێک کە شاخی جودی و ئیبراهیمی باوکی پێپامهێنەرانی هەبێ چۆن ئەکرێ پیرۆزترین نەبێ لایەنی کەم بۆ تاکی کورد.
کەم کەس نکۆڵی لەوئەکات مەکە پیرۆزە بۆ موسوڵمان، بەڵام کەسیش بۆی نیە کوردستان بەکەمتر تەماشاکات، لەکۆتایشا
مرۆڤەکان ئازادن بچن بۆ ئەو جێگەیەی لە نیشتمانەکەی خۆیان

بە پیرۆزتر ئەزانن خۆ کەس ڕێی لێنەگرتوون.

سامانی وەستا بەکر
۲۰۲۲-۸-۱۳ سوید-ستۆکهۆڵم

گفتوگۆ لەگەڵ فاتح بەهرامی سەبارەت بە سیستەمی پەرلەمانی… وەرگێڕانی: کاوە عومەر

پێگەی پەرلەمان لە سیستمی حکوومەتی دەخوازی ئێوەدا چییە؟ ئایا سەرۆک کەسی یەکەمی ئەو وڵاتەیە یان سەرۆک وەزیران؟

وەرگێڕانی بە کوردی:کاوە عومەر

پەرلەمان لە سیستمی حکومەتی ئێمەدا جێگەی نییە. پەرلەمان تەنانەت باشترین جۆریش وەک وڵاتانی پێشکەوتووی سەرمایەداری ئامرازێک نییە بۆ ئەوەی خەڵک بەشداری لە دەسەڵاتدا بکەن. پشکی بەشداریی خەڵك لە سیستەمە پەرلەمانییەکاندا هەمان شتە کە چوار ساڵ جارێك یەک جار دەنگ بدەن. لەم چوار ساڵەدا، تا هەڵبژاردنی داهاتوو، دەنگدەر ناتوانێت نوێنەرەکانی بگۆڕێت، کەس پرسیاری لێ ناکات و گوێی لێ ناگرێت، هیچ ڕۆڵێکی لە پەسەندکردن و ڕەتکردنەوەی یاساکاندا نییە، ئەگەر هەر ناڕەزایەتییەکی هەبێت،دەستی بەهیچ شوێنێک ناگات. بۆیە ڕۆڵ و بەشداریی خەڵک لە حکومەتدا دیارە و پرۆسەی هەڵبژاردن تەنها ئامرازێکە بۆ بەدەستهێنانی شەرعییەتی دەسەڵاتدارێتی و حکومەتە.
ئێستا پرسیارەکە ئەوەیە کە ئەم بەدەستهێنانی شەرعییەت بۆچی پێویستە و تایبەتمەندییەکانی چین؟ یەکێک لە درۆ گەورەکانی تیۆریسەنان و وتەبێژانی کۆمەڵگەی سەرمایەداری پەیوەندی بە ڕۆڵ و پێگەی حکومەتەوە هەیە. ئەو وێنەیەی کە لە حکومەت دەدرێت بەدەستەوە ئەوەیە کە حکومەت ئۆرگانێکی جەوهەرییە بۆ بەڕێوەبردنی کۆمەڵگا، کە نوێنەرایەتی بەرژەوەندییە گشتییەکان دەکات و دەیپارێزێت و سەربەخۆیە لە چینە کۆمەڵایەتییەکان و بەرژەوەندییەکانیان. لەسەر بنەمای ئەم وێنە درۆینەیە کە بانگەشەی

ئەوە دەکەن کە خەڵک لە هەڵبژاردنێکدا حکومەتی خوازراوی زەرینەی کۆمەڵگا هەڵدەبژێرێت، و شەرعیەتی پێدە بەخشێت.
ڕاستییەکە ئەوەیە کە حکومەت نوێنەری چینی سەرمایەداری و ئامرازی کۆنترۆڵکردنی جەماوەری خەڵکی ژێر چەوساندنەوە و دەزگا سەرکوتگەرەکان بۆ پاراستنی دەسەڵاتی بۆرژوازییە. پێش هەڵبژاردن و پەرلەمان، هێزە چەکدارەکانی بۆرژوازی بۆ پاراستنی بەرژەوەندی چینی دەسەڵاتدار و حکومەت بوونیان هەیە و ئامادەن بۆ تەقەکردن. شانبەشانی ئەم هێزە چەکدارە یاسای تاوانکاری هەیە بۆ بەرگریکردن لە دەسەڵاتی ئەم چینە و بەرگریکردن لە وێنەی ئەو لە کۆمەڵگادا، هەروەها دادگا و زیندانەکانیشیان هەیە بۆ دەستەبەرکردن و جێبەجێکردنی ئەمانە. ئێستا ڕۆڵی هەڵبژاردن ئەوەیە کە یەکێک لە ڕەوتەکانی ناو ئەردوگای بۆرژوازی بهێنرێت بۆ ئەوەی لە قەناعەکی دیاریکراودا کار بۆ بەڕێوەبردنی ئەم سیستەمە بکات. بۆیە سەرەڕای هات وهاواری بۆرژوازی سەبارەت بە حکومەت، پەرلەمان و هەڵبژاردن ناتوانن سروشتی چینایەتی حکومەت بشارنەوە. لە هیچ کام لەو وڵاتانەی سیستمی پەرلەمانییان هەیە، خەڵک لە ڕێگەی دەریچەی پەرلەمانەوە نەیتوانیوە بچوکترین کاریگەرییان لەسەر سیاسەت و کردەوەی حکومەتەکان هەبێت.
جگە لەم خاڵە گشتییانە، لە ئەمریکا و ئەوروپای ڕۆژئاوا کە بۆرژوازی شانازی بە دیموکراسییەکەیەوە دەکات، پەرلەمان دۆخی باش نییە. خەڵک لەدەست کردنی دەسەڵاتی نەوان دوو سێ حیزب لەم وڵاتانەدا بێزار بووە و قەیرانی ئابوری و بێ توانای سەرمایەداری لە وەڵامدانەوەی کێشەکانی خەڵک قەیرانی بەرەو پەرلەمانەکان بردووە.
سه باره ت به به شی دووه می پرسیاره که ، سه رۆك كۆمار و سه رۆك وه زیران به شێکن له سیستمی حکومه تی په رله مانی بۆرژوازیین، یه کێکیان یان هه ردووکیان له سه رۆکی حکوومه تدان. بەڵام لەو سیستمی حکومەتیە جێی مەبەستی حیزبی کۆمەنیستی کرێکاری جۆرەکە لە حکومەتی شورایی. دابەشکردنی کار لە حکومەتی شورایدا چییە و چۆن بەرپرسیارێتییەکان لە شوراکاندا دابەش دەکرێت یان کەسێکی وەك سەرۆك وەزیران لە سەرەکیایەتی شورایی سەرتاسەریدا هەیە یان نا، ئەمانە هەموو ئەو پرسانەن کە خودی شوراکان بڕیاری لەسەر دەدەن وە کاروباری شوراکان دەبێت. هەندێک خاڵ کە دەتوانرێت لەمەودوا وەک بنەمای گشتی بگوترێ بریتین لە:
١- مومارەسەی دەسەڵاتدارێتی لەسەر ئاستی لۆکاڵی و سەرتاسەریە جیاوازەکان لەلایەن خودی شوراکانی خەڵکەوە ئەنجام دەدرێت، شوراکان هەم وەك یاسادانەر و هەم وەك جێبەجێکاری یاسا کاردەکەن. ٢-

باڵاترین دەزگای حکومەتی وڵات بریتییە لە کۆنگرەی سەرتاسەری شوراکانی خەڵک. ٣- ئەو کەسانەی کە لەلایەن خەڵکەوە وەک نوێنەری خۆیان یان بۆ پلەو و پۆستێکی دیاریکراو لە شوراکاندا هەڵیانبژاردووە، هەرکاتێک دەنگدەران بیانەوێت دەتوانن لەکارەکانیان دووریان بخەنەوە. ٤- هەر کەسێك کە تەمەنی 16 ساڵ زیاتر بێت بە ئەندامی دەنگدەری شورای ناوچەکەی دادەنرێت و مافی خۆپاڵاوتنی هەیە بۆ سەرجەم بەرپرسیارتییەکانی شوراکانی خۆجێی و پۆستەکان یان نوێنەرایەتی لە ئەنجومەنی باڵا.

لەمانەوە ئاسانە تێبگەین کە تەنیا لەم سیستەمە دەسەڵاتدارێتییەدایە کە بەکارهێنانی ڕاستەوخۆ و بەردەوامی ئیرادەی خەڵک و بەشداری خەڵک لە بابەتی حوکمڕانیدا دەبێتە پراکتیکی. بۆرژوازی کە ناتوانێت بەرگری لە دیموکراسی نوێنەرایەتی خۆی بکات لە بەرامبەر سیستەمی شورادا، تووشی وەهم دەبێت و پەنا بۆ ئەوە دەبات کە سیستەمی شورایی ئاژاوە دروست دەکات و خەڵک ناتوانن ڕۆژانە کۆببنەوە و بڕیار بدەن. لە وەڵامی ئەمانەدا تەنها دەبێ بڵێین کە پێویستە چەک و زیندان و دادگا و ئەشکەنجەدانەکانتان بپێچنەوە، کە پێویستە بۆ پاراستنی سیستەمی ئێستا، و بە ماوەیەک ددان بە جەرگی خۆتاندا بنێن، و ئەم ئامرازانە بەکارمەهێنن لە تاوان، و با خەڵک بۆ شوراکان وڵات بەڕێوە ببات، ئەنجامی "ئاژاوە" و بڕیاری ڕۆژانە ببینە. سروشتییە بۆرژوازی بۆ زمانێکی خۆش ئەم ئامۆژگارییە قبوڵ ناکات و دەبێ بە شۆڕشێکی کۆمەڵایەتییەوە لە سەر ڕێی مرۆڤایەتی ڕابماڵرێن.

بەڵام چ شتێک گەرەنتی ئەوە دەکات کە حکومەتی شورایی بە پێوە بمێنێتەوە و ڕووبەڕووی هەمان کێشەی حکومەتەکانی دیکە نەبێتەوە؟ بەڕای من لەمەڕەدا دوو فاکتەری سەرەکی ڕۆڵیان هەیە. یەکەم: لە لایەنی سیاسی و کۆمەڵایەتی ئەم حکومەتەوە ئەوە خەڵک خۆیانن کە هەم یاسا دەردەکەن و هەم جێبەجێی دەکەن. ڕوونە کە خەڵک یاسا و بڕیار بە پێچەوانەی بەرژەوەندییەکانی خۆیان دەرناکەن.

دیارە ئەو خەڵکەی کە دەسەڵاتیان بەدەستەوەگرتووە و ژیان و خۆشگوزەرانی خۆیان و منداڵەکانیان و هاوشەوەکانیان بۆ ئەوان گرنگن، ئامادە نین ڕۆڵی خۆیان لەم حکومەتەدا لەدەست بدەن یان بە هەر نرخێک بێت زیان بەم حکومەتە بگەیەنن .

خاڵی دووەم و زۆر گرنگە کە لە ڕاستیدا بناغەی یەکەمیانی پێوە بەستراوەتەوە، پەیوەندییە ئابوورییەکانە. ئێمە باسی حکومەتی کرێکاری دەکەین، واتە حکومەتێک کە تیایدا ئچەوسانەوەی مرۆڤ هەڵدەوەشێتەوە و لەم پەیوەندییەدا سیستمی سورایی دادە مەزرێت. بە واتایەکی تر کاری کرێ هەڵوەشاوەتەوە و خاوەنداریەتی تایبەتی

ئامرازەکانی بەرهەم نەماوە و هەموو زەوی و ئامرازەکانی بەرهەمهێنان بوونەتە موڵکی بەکۆمەڵی کۆمەڵگا (نەک حکومەت). لەم جۆرە پەیوەندیانەدا کە هیچ ئیستغلالکردنێک نییە و کاتێک ئامانجی بەرهەمهێنان دابینکردنی پێداویستییەکانی مرۆڤە لەبری قازانج بێت، ئەوا بەرژەوەندی تاک و کۆمەڵگا بەیەکەوە دەبەسترێتەوە و بناغە کولتوورییەکانی کۆمەڵگا بۆ ئاراستەی دامەزراندنی کۆمەڵگەیەکی ئینسانی دەگۆڕدرێن.

لە وەها دۆخێکدا کۆمەڵگا بە تەواوی توانایەوە تێدەکۆشێت بۆ پاراستن و لەسەرپێ مانەوەی ئەو پەیوەندیانەی کە بۆ یەکەمجار بەختەوەری و خۆشگوزەرانی و ئازادی مرۆڤەکان وەک ئامانجی خۆی دادەنێت و بە توندی دەوەستێتەوە. دەبێت جەخت لەوە بکەمەوە کە ئەوەی ئەمڕۆ بەرژوازی و وتەبێژەکانی دەیکەن لە دژی کۆمەنیزم و دژی سیستەمی سورایی وەک بەشداری ڕاستەوخۆی خەڵک لە بابەتی حوکمڕانیدا تەنیا ڕێگریکردنە لە دامەزراندنی کۆمەڵگایەکی نوێ لەسەر بنەمای نکۆڵیکردنی لە بناغەی پەیوەندییەکانی سەرمایەداریی.

٢٠٢٢\٨\١٤

ڕانێکی کورت بە چیرۆکی (لوتبەرزی)… شەماڵ بارەوانی

لوتبەرزی/
چیرۆکێکی خاتوو(ڕۆزا حەمەساڵح)ی نووسەر و وەرگێڕکارە.

نووسەر لەو چیرۆکەدا باس لە کچێک دەکات بەناوی (ئاشنا).
ئاشنا، پاڵەوان و کارەکتەری سەرەکی چیرۆکی (لوتبەرزی)یە.
ئەو کچێکە گیرۆدەی پەتای لوتبەرزی و خۆبەزلزانی دەبێت و بەدەستەکانی خۆی قوڕ بە ژیانی خۆی دەگرێتەوە و ئەو لوتبەرزی و لەخۆبایییەی کە سەرەتای هەموو ئەو کارەسات و ئافاتانەیە، دواتر بەسەری دێت و ژیانی لەدەکات بە ژار و قوزەلقورت و دۆزەخ.
بەو چەشنە، ئاشنا لوتبەزی و غرورییەکەی و گوێ نەگرتنی لە هاوڕێ

دڵسۆزەکەی تووشی هەڵدێر و ماڵوێرانی دەکات.

لە (لوتبەرزی)دا
خاتوو ڕۆزا، باس لە ئافاتێکی تری کۆمەڵی نێرسالار و خێڵەکی و عەشایەر بیر و باوەڕ دەکات،
کۆمەڵێک کە لە ڕوانگەیەکی زۆر نزم و نامرۆڤانە و پیاوسالارانە لە ژن و کچ دەڕوانێت.

کۆمەڵێک، هێشتا وەکو پله دوو و سێبەر و کۆپی و پاشکۆی پیاو سەیری ژن دەکات.

لوتبەرزی/
دەیەوێت پێمان بڵێت کە کۆمەڵێکی پاتریارکی ناشارستانی، کۆمەڵێک کاتێک ژن جیا دەبێتەوە بەکەم سەیری دەکەن، لە کاتێکدا پیاو ڕۆژی لە سەت دانە جیابێتەوە عەیب و نەنگیەکی تیا نییە، وەلی بۆ ژن بەسە تا کۆتایی تەمەنی لەوەها کۆمەڵێکی عەشایەر ونێرسالارادا پێی بگوترێت:گەر باشبوایت تەڵاق نەدەدرایت و دووجار شوت نەدەکرد و تامردن لۆمە و سەرکۆنە بکرێت و وەکو خەجاڵەتیەک بە نێوچاوانی دابدرێتەوە و بکرێت بە لەکێکی عار و بەتەوێڵیەوە بڵکێندرێت.

لەوەها کۆمەڵێکدا، کە ڕەگی خۆی لەسەر بنەماکانی پێیاوسالاری داکوتاوە،
کۆمەڵێک، بە جەستە و فیزێکی لەسەردەمی مۆدێرنەدا بژیت و غەرقی ناز و نیعەمەتەکانی جیهانی تازەگەزێتی بووبێت، وەلێ بە مینتاڵێنت و ئەقڵیەت و بیرکردنەوە، هێشتا سەدەکانی ناوەڕاستی تێنەپەڕاندبێت و گیرۆدەی دەستی ئەقڵیەتی پیاوسالاری بووبێت و بە پیاو بڵێت مادام ژنەکەت کوڕت بۆ ناخاتەوە، ژنێکی تری بەسەردا بێنە
:(دایکم کوڕی نەبوو، هەمیشە بە چاوی وجاخ کوێر لێیان دەڕوانی، هەتا باوکم لەگەڵماندابوو بەردەوام هانیان دەدا بۆ ئەوەی ژنی دووەم بێنێت، تاوەکو کوڕی ببێت.).

نووسەر لە لوتبەرزی/دا
دەیەوێت پێمان بڵێت:لەوەها کۆمەڵێکدا، هێشتا ژن وەکو ئامڕازی وەچەخستنەوە و مناڵ بەخێوکردن و خزمەتکاری پیاو بۆ مەبەستی جنس لێی دەڕواندرێت،
نەک وەکو ژنێکی خاوەن ئیرادە و بە هێز، وەکو مرۆڤێکی یەکسان و هاوشان لەگەڵ پیاو، وەکو کەسێکی خاوەن ماف و ئازادی و کەڕامەت و کەسایەتی.

نووسەر لە لوتبەرزی/دا
لە میانی چیرۆکی هاوسەرگیری کردنی(ئاشنا) لەگەڵ(ڕێبوار)دا،
دەیەوێت پێمان بڵێت، هەر پرۆسەیەک لەسەر لێک تێگەیشتن و خۆشەویستی و بەڵێنێکی پاک و درووست، لەسەر بنەمای یەکترقبوڵکردن و ڕاستگۆیانە نەبێت، ئەوە بێگومان پرۆسەیەکی شکستخواردوو بێ مانا دەبێت.

هەر پرۆسەیەک لە پێناو ماڵ و سامان و پول بێت، چارەنووسەکەی هەڵوەشاندنەوە و نەمان دەبێت،
هەمان شێوەی چیرۆکی هاوسەرگیری کردنی ئاشنا، لەگەڵ ڕێبواردا.

لوتبەرزی/
دەتوانین بڵێین ژننامەیەکە، چیرۆکی ئازارەکانی ژنەکە و نووسەر لە میانیدا خەم و خەون و ناخۆشی و نەهامەتییەکانی ژنی نووسیوەتەوە.

لوتبەرزی/
چیرۆکێکی ٢٢ لاپەڕەییە. چیرۆکێکی بچووک بە قەبارە، وەلێ مەزن لە مانادا. چیرۆکەکە هیچی کەمتر نییە لەو چیرۆک و ڕۆمانانەی نەوال سەعداوی و فەزیلە فاروق نووسیویانە، چیرۆکەکە هەڵگری پەیامێکی جوان و مرۆڤانە و قووڵە.

لە لوتبەرزی/دا
چەند کەسایەتی و کارەکتەرێک ڕۆڵ دەگێڕن،لەوانە:

ئاشنا/
پاڵەوانە شکستخواردووەکەی چیرۆکی لوتبەرزی.
ئەو کچەی کە خۆی قوڕدەکات بەسەر خۆیدا و بەهۆی لوتبەرزیەکەوە تەواوی ژیانی خۆی وێران دەکات.

سەران/
کارەکتەرێکی فێڵباز و فریوەر و نامرۆڤ، ئەو پیاوەی تەنها وەکو ئامرازی خۆ خاڵی کردنەوە و ئامێری سێکس لە ڕەگەزی مێ دەڕوانێت.
ئەو پیاوەی لە پاڵ لوتبەرزییەکەی، ئەمیش بەژدارە لە زیاتر خەستکردنی قوڵی ژیانی ئاشنا و ئاشا تووشی گەورەترین هەڵەی دەکات و وای لێدەکات ناپاکی لە پرۆسەی هاوسەرگیری بکات و بێبەڵێنی درێینەی پێ بدات و دواتر لە هاوسەرەکەی جیای بکاتەوە و خۆیشی پشتی تێبکات و ئاشنا سەرگەردان و ماڵوێران و بێ کەس بکات، لە دوورە وڵاتی و تاراوگەدا.

ڕێبوار/
ئەو کوڕەی خاوەنی کارەکتەرێکی ئەرێنی و جوانە و زۆر بە پاکی ئاشنای خۆشدەوێت. ئەو ئاشنایەی تەنها لە پێناو ماڵ و سامان شووی پێدەکات و پرسەی هاوسەرگیری پێک دەنێت، نەک سۆز و خۆشەویستی.
ماوەتەوە بڵێم:
دڵخۆشم بەوەی کاتێک دەبینم، خانمێکی کورد لە جیاتی ئەوەی پیاو بێت باس لە ژن بکات و چیرۆک و ڕۆمانی لەسەر بنووسێت، ئەو خۆی بەو ئەرکە پیرۆزە هەڵساوە و خەم و موعانات و خەون و ئازارەکانی ژنی نووسیوەتەوە.
بێگوومان چیرۆکێک ژن، ژنی تێدا بنووسێتەوە زۆر جیاوازترە لەوەی پیاوێک دەیکات!

بە گشتی لوتبەرزی چیرۆکێکی کاریگەر و جوان و بەهێزە، چی لە ڕووی زمان و تەکنیک، چی له ڕووی سەرد و گەڕانەوە و نووسەر بەزمانێکی تابڵێیت ئەدەبی و پاراو جوان و دەوڵەمەند نووسیویەتی.
دڵنیام ئەو چیرۆکە یەک تۆزیتر لق و شتی بۆی زیاد کردبوایە، ڕۆمانێکی یەجگار ناوازەی لێدەردەچوو.

قەڵەم بەدەستانی کورد و پەکەکە و چالاکی و هەردوو لایان… زاهیر باهیر

جێگای داخە کە زۆرێك لە قەڵەم بەدەستانی کورد بە ناوی دڵسۆزی بە پەکەکە و باکور و ڕۆژئاوای کوردستانەوە گەورەترین خزمەت بە دەوڵەتی تورکیا و لە سەرویانەوە ئاکەپە و ئەردۆگان دەکەن.
ئەمانیش وەکو میدیای دەوڵەتی تورکیا و میت بەڵام بە وتار و نوسین و بە مەبەستی جیاواز تەواوکەری سیاسەتی ئێستای ئاکەپەن. ئامانجی سەرەکی بەناوی بەرگرییکردن لە کورد و باکور و باشوور دنەی شەڕی بەردەوامی نێوان پەکەکە و تورکیا دەدەن، هانی ڕشتنی خوێنی زیاتر و سوتانی جەرگی دایکان و باوکانی گەریلاکانی پەکەکە دەدەن، ئەمانە خەنجەر لە کا دەدەن ، بەنزین بەسەر ئاگری کڵپەسەندووی چەند

دەیەیەك دەكەن كە چی تر تین و گەرمی گڕەكەی كارایی نەماوە و كاتی كوژاندنەوەیەتی و گ□□ی□ن و بەكارهینانی ئەو وزە و تینە لە كە ناڵێكی دیكەی تێكۆشانەوە: خەباتی جەماوەریانەی سەرانسەری توركیا.
ئەمانە خەریكی ئەو كارە قێزەوندەن، كاری هاندان و بەردەوامیدانی بە خوێنڕشتن بە كوشتاری بە كۆمەڵ ، بە وێرانكردنی خاك و نیشتمان و ژینگە كە لە لە كاتێكدا زۆربەی ئەم ئەفەندییە قەڵەم بەدەستانە لە دەرەوەی كوردستان دەژین و لە تەڕ دەخۆن و لە وشك دەنون .
زۆریان لەم وڵاتانەدا بەردێك ناخەنە سەر بەردێك و وەكو تەڕاح لێیكەوتوون و جار بە جار بۆ دەستخۆشی لێكردنیان و لایك و كۆمنێنت و وتارەكانیان پۆستێكی قەبیح یا وتارێكی بێ ناوەرۆك و بێ بەڵگە بۆ بەردەوامیدانی شەڕ دەنوسن كە گوایە ڕێگەی سەرەكی ڕزگاری كوردە.
گەر بەڕاستی دەتانەوێت دۆستی كورد بن، ڕاستگۆ بن، بە ویژدان بن با هەڵوێستتان هاریكاری و ڕەخنە بێت . پەكەكە و بزوتنەوەی ڕۆژئاوا زیاتر لەوەی كە پێویستیان بە هاوپشتی و دەستخۆشی هەبێت، پێویستیان بە ڕەخنەی جددییە، پێویستیان بە سەرەكۆنە لەسەر سیاسەتی هەڵە و چالاكییەكانیانە كە تەنها كوشتن و بڕینی زیاتر دەهێنیت نەك ڕزگاركردنی بستێك زەوی.

لام وایە وەختی ئەوە هاتووە كە بوەستین لە لایكباران و دەستخۆشی هێڕشی هەسەدە لە كوژرانی چەند سەربازی□كی لەشكری توركیا كە زۆر نزیكە كوردیش بن نەك تورك .

هاوكاتیس ئایە وەختی ئەوە نەهاتووە كە پەكەكە پێداچونەوەیەك بە سیاسەتەكانی خۆیدا بكات؟

دیارە ئەوەی كە من دەیڵێم پێشنیار نییە بۆ پەكەكە چونكە حیزب بە سەركردە و بە بنكردەوە هەرگیز خۆیان بە هەڵە نازانن و و بە قسەی كەسیش ناكەن. ئەم تێڕوانینەش دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی هەمیشە سەركردەكان و ڕابەرانی حیزب خۆیان لە هەموو كەس بە باشتر و بەتواناتر و زیرەكتر و ئاوەزدارتر دەبینن. كاری ئەوان كۆنترۆڵكردنی ئەندامان و كەرتكاریی نێوانی هاووڵاتیان و ململانێی دەسەڵات و كورسییە.

ئەوەی كە دەیڵێم دەربڕینی سەرنج و هەڵوێست و خوێندنەوەیەكە.
پەكەكە بە بارودۆخێكی ئێكجار سەختدا تێد□پ□□□یت كە هیچ حیزبێكی كوردستانیی و عێراقیی لەو بارودۆخە مەترسیدار و نادیارەی ئایندەدا ناژین.* پەكەكە لە قەیرانێكدایە كە تەنها و تەنها مەگەر

هەڵبژاردنی حوزەیرانی ساڵی ئایندە بۆ گەڕانی ئاکەپە ڕزگاری بکات ئەویش بە دەستپێکردنەوەی وتووێژ. بێ گومان ئەمەش هۆکاری زۆری هەیە بەڵام هۆکاری هەرە سەرەکی لەو قەیرانەی کە پەکەکە تێیدا دەژی و شکستی تەواویش بۆ ڕۆژئاوا دەهێنێت هەر وەکو چۆن بۆ هەدەپەی هێنا من لە دوو خاڵی سەرەکیدا کۆی دەکەمەوە. ئەو دوو خاڵەش :

یەکەم: پەکەکە هیچ جۆرە پێداچونەوەیەك بە سیاسەتەکانی خۆیدا ناکات.
بڕوانە لە تەموزی2015 وە پەکەکە هەزار کەسی زیاتر لێکوژراوە، کوردستانی باکور وێران بووە، تورکیاش بە پاساوی بوونی پەکەکە لە باشووردا ناوچەیەکی تەواوی وێرانکردووە ژیان و سروشتی لە هەزاران دانیشتوی بناری قەندیل سەندۆتەوە، لەو لاشەوە هەرکەسێکی بوێت بە بێ ترس و بەو پەڕی ئازادییەوە دەیکوژێت. هاوکاتیش ئەم حەوت ساڵە شەڕەی نێوانی پەکەکە و ڕژێمی تورکیا نەك هەر کێشەی کوردی باکوری بستێك نەبردۆتە پێشەوە بەڵکو ئەوەندە زەرەری لێداوە کە هەرگیزا و هەرگیز نایەنەوە جێگای خۆیان.
لەمانەش سەیرتر ئەو دیمانە و قسە بێ سەرو بەرانەی سەرکردەکانی پەکەکە وپەیەدە، ڕۆژئاوا دەیکەن جێگەی تێڕامانە کە کەسێك بە 40 50 ساڵ لە حیزب و بزوتنەوەیەك بیت کەچی قسە لە هەوادا بکات!!!
لەمانەش خراپتر کەسێك نییە لەناو پەکەکەدا چالێنجیان بکات؟
چەپڵەلێدەرەکانی دەرەوەی پەکەکەش هەر دەستخۆشی دەکەن و هانی شەڕ دەدەن بۆ ئەوەی خۆیان لەسەفەر و گەشتی تورکیا و کڕینی کاڵای تورکی و تورکیا و سەیرکردنی دراما توڕەهاتەکانی تورکیا دوور بگرن!!
پرسیارەکە ئەوەیە ئایە وەختی ئەوە نەهاتووە کە پەکەکە تەنها بۆ دەقەیەك بیر لەوە بکاتەوە کە بەم شەڕە چییان بەچی کردووە؟ خەڵکی مامەڵەیەك دەکات، [illegible] و [illegible] دەکات، دوکانێك دادەنێت، کە پاش ماوەیەکی کەم کە دەزانێت زەرەری لێدەکات ئیتر بیر لە چارەسەرێکی دیکە دەکاتەوە.

دووەم: ئەم ڕوداوە جەرگبڕانەی کە یەك بە دوای یەکدا لە ماوەی ئەم چەند ساڵەدا ڕوویان داوە و ڕوودەدەن کە لەڕێگەی درۆنەکانی تورکیاوە ڕوودەدات یاخود لە ڕێگەی تیرۆرکردنەوە. لە هەموو ئەم ڕوداوانەدا پەکەکە پەنجە بۆ پارتی و دەزگەی سیخوڕی پارتی ڕادەکێشێت بێ گومان ڕەنگە بەشێکی کاری هاوبەشی نێوانی دەزگەی سیخوڕیی پارتی و میتی تورکیا بێت. بەڵام دەکرێت لە کاری

تیرۆرکردنی درۆنەکاند ، دوو خاڵ ڕەچاو بکرێت:
یەکەم: کوشتارەکان پێشوەخت پلانی بۆ کراوە ئەوە نییە کەسێك پەیوەندی بە بەشی سەربازیی تورکییەوە کردبێت یا بە میت ڕابگەیەنێت . بەڵکو ئاگەدارکردنەوەکە زۆر وردەکاری تێدایە تەنانەت میت یاخود بەرپرسانی درۆنەکان پێشوەخت تەواوی پلانەکانیان پێدەدرێت و دەزانن : کەی ئەم سەیارەیە دەردەچێت، چەندکەسی تێدایە، لە کوێ دەوەستن ، مەنزڵگەیان کوێ و کوێیە.
گەر ئەمانە نەبێت چۆن درۆنێکی تورکی دەتوانێت سەیارەیەك لە ڕێی کەلار بکاتە ئامانج. گەر وا نەبێت چۆن دوو کەس لە ئەزمڕ لەناو دەیەها کەسدا دەکوژرێت؟ گەر پلانی پێشوەخت نەبێت چۆن لە دەروازەی موسڵدا درۆن تەعین دەبێت و هەڵدەکوتێتە سەر سەیارەیەك؟ گەر وا نەبێت چۆن مام زەکی و دیار غەریب دەبنە قوربانی بە درۆن یا ئامرازێکی دیکە؟ گەر پلانەکە زانراو نەبێت چۆن 3 لە ژنانی ش□رقانان کە یەکێکیا جێگری سەرەکی مەزڵوم کۆبانییە هەر ئاوا بە ئاسانی دەکوژرێن؟ چۆن ژنێکی دیکەی خاوەن ئەزموون و مێژوی تێکۆشان لە کەمپێکی خەڵکانی ڕۆژئاوادا لە عەربەتدا نەك شوینانی ژێر دەسەڵاتی پارتی دەکوژرێت؟ چؤن هەر لەم مانگەدا ئەو قوربانیانە دەدرێت بە تایبەت کەسی وەکو ڕێزان جاوید؟ کە هەڵسو کەوتی ئەم ه□قا□□ و جێگرەکەی مەزڵوم کۆبانی و کوشتنی مام زەکی و دیار غەریب و ئەوانی تریان.. کە جوڵەی ئەمان زۆر دیاریکرا و نهێنی بووە و لە دانیشتنێکی تایبەتیدا باس کراوە و بڕیاری لەسەر دراوە. بە داخەوەم کە کاتێك دەڵێم لە ئایندەدا زۆری تریشی بە دوادێت.
ئەوانەی کە دەمێننەوە فەرماندەکانی قەندیلن نەك لە بەر ئەوەەی کە سەر بە دەوڵەتی تورکیان بەڵکو لەبەر ئەوەی کە مانەوەیان پێویستە بۆ بەردەوامیدان بە جەنگ ، جەنگێکی ماڵکاولکەر، شەڕێکی نیشتمان وێرانکەر، جەنگێکی بێ مایە و بێ دەسکەوت کە 3 کوردستانی بە خۆیەوە کاولکردووە .

دووەم: ئامانجی تیرۆرکردنەکان هەڵبژاردەیە و قوربانییەکان یەکیی یەکین و کوردانی ڕۆژئاوا و باکور و ڕۆژهەڵاتن، نەك کوردی باشوور. باشە چۆن دەکرێت کە یەکێکی وەکو زەکی چەلەبی، ڕێگای پێبدرێت نزیکەی ساڵێك لە حیواردا بێت لەگەڵ میتی تورکیدا؟!!. ئەمە جێگای سەرنج و تێڕامانی وردە دیارە ئەم کابرایە ئەوەندە ساویلکە بووە کە باوەڕی نەبووە کە دەیکوژن، یاخود بەو پەیوەندییەی کە هەیبووە لە خشتەیان بردووە کە بێ خەم بێت ناکوژرێت. زەکی دەبوایە هەر لەیەکەم حیوارەوە ژمارەکەی بگ□□یایە و ئیحتیاتی وەرگرتایە. ئێمە نازانین چی وتراوە و چی نەوتراوە، بەڵام بڵاوکردنەوەی ئەو حیوارە

بۆ من زۆر قسە هەڵدەگرێت و زۆر وردەکاری دەردەخا. تکایە وا
مەزانە کە من زەکی تاوانبار دەکەم بە هەبوونی پەیوەندیی لەگەڵ
میت-دا.

ئایا ئەی قەڵەم بەدەستانی کورد ، ئەی پیاوان و ژنانی هەلهەلەکێشی
جەنگ و دەستخۆشی لێکەری پەکەکە ئەی ئەندامانی ڕیزەکانی خوارەوەی
پەکەکە و پەیەدە هەرگیز ئەو پرسیارەتان لە خۆتان کردووە کە بۆچی
دەوڵەتی تورکیا ئۆجەلان بەرنادات؟
دەوڵەتی تورکیا نایەوێت ئۆجەلان بەربدات لەبەر ئەوەی کە دەزانێت
ئۆجەلان زۆر دەمێکە گەیشتۆتە ئەو قەناعەتەی کە شەڕی چەکداریی لە
قازانجی کورد نییە و دەبیت بە هەر نرخێك بێت بوەستێت. دەزانێت
گەر ئۆجەلان بەر ببێت ئیتڕ شەر وشەڕکەران دەوەستێنێت ، نەک هەر
ئەوەش زۆرێك لە س□ر□انی پەکەکەش وەدەر دەنێت و ن□زیکیشە کە
دادگاییان بکات .
دەسەڵاتدارانی تورکیا دەزانن بوونی بزوتنەوەی چەکداریی پەکەکە
گەورەترین سوودیان پیدەگەیەنێت، هۆکاری سەرەکی مانەوەیانە،
هاندەرێکی باش و بیانوویەکی چاکە بۆ وێرانکردنی تەواوی کوردستانی
باکور ، هۆکارێکی گرنگە لە ڕوونەدانی مانگرتنی گشتی و خۆپیشاندان
و پرۆتێستی زۆر گەورە لە تورکیا، چونکە میدیا و پاگەندەی تورکیا
توانوێتی کە هاووڵاتیانی ئاسایی تورکیا بگەیەننە ئەو قەناعەتەی
دووژمنی سەرەکی ئەوان " تیرۆریزم و تیرۆریستانە " کە هەڕەشە لە
کییانی گەلی تورك و دەوڵەتەکەیان دەکەن .
وەستانی ئەم شەڕە هەتا زووتر بێت سوودمەندترە ، ئاگربەستی
یەکلایەنانە بۆ هەمیشە، باشترین خزمەتێکە کە پەکەکە بیکات بە خۆی
و مانەوەی و بە میللەتی کورد و بە چینی کرێکاران و هەژارانی
تورکیاش. کاتی ئەوە هاتوە کە دەستبەرداری چەك ببن دەبێت ئەوە
تێبگەن کە ئەزموونەکان و ڕووداوەکان و گۆڕانی بارودۆخەکە
بزوتنەوەی چەکداری و چەکبازیی توڕداوەتە زبڵدانی مێژووەوە.

زاهیر باهیر
14/08/2022
....

*لە 31/12/2017 ئەم وتارەی کە لەم لینکەدا هاتووە بە هەردوو
زمانەکە، کوردی و ئینگلیزی، لەسەر پەکەکەم بڵاوکردۆتەوە. تکایە
گەر خوازیاری بیبینی کلیکی لەسەر بکە.

https://zaherbaher.com/2018/01/10/%d9%be%db%95%da%a9%db%95%da*

%a9%db%95-%d8%a8%db%95%d8%b1%db%95%d9%88-%da%a9%d9%88%db%8e-
/%d9%85%d9%84-%d8%af%db%95%d9%86%db%8e%d8%9f

Zaherbaher.com

ڕۆڵی ژن لەبەیت و باوی فۆلكلۆری كوردی دا… ڕەسوڵ بێسكێینی

بەپێی ئەو شارەزایانەی لەبواری گۆرانی و مۆزیك و فۆلكلۆریان كۆڵیوەتەوە، دەربڕینی گۆرانی لەهەستی ناخی مرۆڤ دا زۆر كۆنە، لەوانەیە سەرەتا بەنزا و پاڕانەوەی ئایینی بۆ خواوەند دەستی پێ كردبێ و دواتر بەئاوازی ئەدەبی جۆش و خرۆشی ناخی مرۆڤ گەشەی سەندبێ، تا لە ئازار و نەهامەتی ڕۆژگار بحەسێتەوە و كەمێ گوێ و تینیان بەبەردا بێنێتەوە.

كوردیش وەك مرۆڤێكی خاوەن زەوق و هەست ناسك، بۆ كەیف و خۆشی، لەگەڵ دیمەنی دڵڕفێن و سروشتی سەرنجڕاكێشی نیشتمانەكەی، لەداوێنی كەژ و كێو و بناری چیا و پێدەشتی نیشتمانەكەیدا، لەزەماوەند و ژنهێنان، لەگەشت و سەیران، لەكار و دروێنە و خەلە و خەمان، دەنگی لێ هەڵبڕیوە و گۆڕانی چڕیوە و هەرجارەی لەهەوایەك ناخی خۆی هەڵڕشتووە، كوێی دڵی خۆی بەگوێی چیاكان داداوەو دەروونی خۆی دامركاندۆتەوە. لەكاروانی بەردەوامی ڕۆژگار و لەئاكامی هەوراز و نشێوی ژیاندا، بەیت و حەیران و گەلێ و لاوك و مەقام و قەتار و هۆرە و سیاچەمانە و ئاوازە كوردییەكانی داهێناوە، بەشی زۆری لەو بەیتانەدا لاواندنەوە و پێداهەڵگوتن و شینگێڕانە، بەمەش خەمی خۆی ڕەواندۆتەوە.

بێگومان لەناو ئاواز و فۆلكلۆری كوردیدا ژنیش جێگای دیاری هەیە، لەكاتی كار و هەڵسوكەوتی ڕۆژانەیدا گۆرانی وتووە و دەنگی زوڵاڵی بردۆتە پاناوك و لاپاڵی چیا و نێو ئەشكەوت و گوێچگەی ئەو خانمە شێخانەی سەركانی و كانیاوەكانی بەئاوازە خۆشەكانی پڕ كردووە، دەكرێ بۆ ئەو مەبەستە ئاوڕێك لەبەیتە فۆلكلۆریەكانی وەك: مەم و

زین، خەج و سیامەند، لاس و خەزاڵ، قەر و گوڵەزەر، بارام و گوڵندام، کاکەمیر و کاکەشێخ، شۆڕمەحمود و مەزرزینگان… بدەینەوە، کە ژن لەم بەیتانەدا ئامادەیی باشی هەیە، لەم ڕوانگەیەوە لەدیدی زۆرێك لەهونەردۆستان، ژن سێ وێنای هەیە لە هونەردا:

یەکەم/ ژن وەك بەرهەمهێنەری هونەر (سەرچاوەی هونەر)

دووەم/ ژن وەك بینەرو بیسەری هونەر (کارتێکراوی هونەر)

سێیەم/ ژن وەك بابەتی هونەر

بێگومان ژن لەهەرسێ بواردا ئامادەیی تەواوی هەیە، بەڵام ئەوەی ئێمە مەبەستمانە ژن لە بەرهەمهێنانی ئەدەبی فۆلکلۆردا چ ڕۆڵێکی هەبووە؟ یان چ ڕۆڵێکی پێ دراوە، چونکە ئەمە جیاوازی هەیە، لەنێوان ڕۆڵ بینینی ڕاستەوخۆ یان ڕۆڵ پێداندا.

لەخاڵی دووەم و سێیەمدا ڕۆڵی ژن وەکو کەسایەتی بینەر یاخود کەسایەتی چیرۆک دەبێتە پرس، بەڵام ئەوەی بەلای ئێمەوە گرنگە خاڵی یەکەم پرسی سەرەکی بریتیە لەڕۆڵی ژن، وەکو بەرهەمهێنی چیرۆک، لەو بارەیەوە ڕەهبەر مەحمودزادە دەڵێت: "پرسیاری یەکەم لە چۆنیەتی ئۆبژە بوونی ژن لەناو ئەدەبی فۆلکلۆری دەکۆڵێتەوە و پرسیاری دووەم لە چۆنیەتی سووژە بوونی ژن لە کۆمەڵگای نەریتی کورد ورد دەبێتەوە، پرسیاری یەکەم وەکو فانتازیایێکی خوڵقاوی دەستی پیاو گرنگی بە ژن دەدا، بەڵام پرسیاری دووەم واقیعێک، ژن بۆخۆی دروستی دەکا و بە ناوی ژن دەیناسێنێ، بەرجەستە دەکاتەوە، پێم وایە وەباڵ کێشان بۆ ئەو ڕاستییە زۆر دژوارنییە، لە کۆمەڵگایەکی نەریتی دا دەوری ژن وەکو ئۆبژە بەرچاوتربووە، هەتا وەکو سووژە، ژن فانتازیای پیاوبووە، ڕاستە جوانترین و زۆرجاریش گرنگترین فانتازیای پیاوبووە، بەڵام کاتێک خودی ژن فانتازیایێکی هەبووە نەیتوانیوە بە ئازادی بیکا بە بەرهەمێکی ئەدەبی و هونەری، هەر نەبێ هێندەی پیاو ئەو ئازادییەی نەبووە، کەوایە سەیرنییە ئەگەر بڵێین لە کۆمەڵگای نەریتیدا سیمای ژن زیادتر لە چوارچێوەی ئۆبژە دا لە قالب دراوە و کەمتر لە چوارچێوەی سووژەدا خۆی نواندووە.

بەسەرنجێکی دڵگیرانە لەزۆربەی بەیتەکوردیەکاندا بەڕواڵەت ژن هێنەر و داڕێژەری بەیتەکەیە، بەڵام ئێمە هەر لەزاری پیاوانەوە بیستومانە، دەنگی هیچ ئافرەتێك بەتۆمارکراوی نەماوتەوە، بەیتی کاکەمیر و کاکە شێخ، ئازیزێ، بەشێکی زۆر لەحەیرانەکان، بەیتی سوارێ، زۆر بەیتی دیکەمان هەن، لەڕواڵەتدا خوڵقێنەری ئەو بەیتانە ژن بووە، کەچی بەدەنگی ئافرەت بەرهەمێکمان لەبەردەستدانیە، ئەوەی هەیە لەزاری پیاوانەوە بەئێمە گەیشتووە، هەرچۆنێك بێت وردبوونەوە لەو بەیت و حەیرانانە ڕاستیەکمان بۆ ڕوون دەکەنەوە، بەهۆکاری

نەریتی کۆمەڵگا یان نەبوونی دەرفەت، ژنی کورد وەك پیاوان مەیدان و ڕێگای پێ نەدراوە، لەمەیدانی گوتن و خوێندنی حەیران و بەیتە فۆلکلۆریەکاندا ئەسپی خۆی تاو بدا،عەلی خزری نووسەر و ڕووناکبیری ڕۆژهەڵاتی کوردستان لەدیمانەیەکدا لەبارەی حەیرانەوە ئاوا وەڵامی دیمانەکار جەعفەر حسین پوور (هێدی) دەداتەوە:

"هەندێك جار دەگوترێت حەیران لەلایەن ژنانەوە گوتراوە، یا کاری پیاوان نەبووە، بۆچوونێکی تەواو ئەقڵ پەسندە، ڕەنگە بووبن، یان تائێستاش هەبن ژنانێك حەیران بڵێن، دڵنیام لە چوارپارچەی کوردستان ڕادەیان ناگاتە دەکەس، بەپشتیوانی کام بەڵگە و بنەما ئەم قسەیەدەکەن، ئەوەی دەیڵێن باڵۆرەیە، حێ بووکێ یە، هەی تەختە تەختەیە، هەوای مەشکەژاندن و مانگا لاواندنەوەیە، لای لایەی منداڵ و شینی مردوو…یە، نەك حەیران، لەکاتێکدا هیچ پیاوێك بەدی ناکەی باڵۆرە یان هەوای مانگا لاواندەنەوەی تایبەت بەژنانە کوتبێتەوە، یان وەك شتێکی پیاوانە بیڵێتەوە، بەڵێ حەیران خۆشتربوو، ژن گوتبای، بەڵام ژنی کورد هەرچەندە لەچاو ژنانی نەتەوە هاوسێیەکانەوە سەربەستی زیاتر بووە، بەڵام هیچ کات ئەو سەربەستیە نەگەیوەتە ئەو ڕادەی لەمۆسیقادا چالاکی هەبێت، ئەگەر کوێ و کێیەکی لە دەرووندا بووبێ، بەبیانوی لاواندنەوەی منداڵ، ئەگەر ویستویەتی ڕەخنەبگرێ و ڕق و کین بڕێژێ بەباڵۆرە و ئەگەر ویستوویەتی بەڕیتم دەروونی لەگرفتەکانی ڕۆحی پاك بکاتەوە، بەئاهەنگی مەشکەژاندن سوکنایی هاتوەتێ، ژنی کورد زگماك هۆنەربووە، ئەوەی ئەو لە لایەلایە و باڵۆرە و مەشکەژاندن و شینگێڕی مردوو و …دا، وەك هۆنراوە خوێندوویەتی لەباری ناوەرۆك و جوانیناسیەوە بۆ وێنەیە و پیاوی کورد لەکاری مۆسیقادا، ئەو سوزە و دیالێکتانەی لەژن وەرگرتووە و لەحەیران دا لەزمان کیژەوە دەگوترێ، ئەمانەتدارییەکە لەلایەن پیاوەوە، ئەگینا ژن ئەویش ڕاستەوخۆ، کەی ئەو دەرفەتەی بووە، تواناکانی خۆی لە مۆسیقادا بێنێتە مەیدان، ئەویش لەسەردەمێکدا تەنانەت بۆ پیاویش گۆرانی کوتن بەکارێکی سووك دانراوە.

بەسەرنجدان لەوەی ئەدەبی فۆلکلۆر ئەدەبی بەر لە خوێندەواری و قوتابخانەی گەلە، دەبێ ئاوڕ لەو شوێنانە بدەینەوە ئەو ئەدەبەی لێ بەرهەم هاتووە، لەوێوە پەرەی پێدراوە، هەموو بەڵگەکان ئەوە دەسەلمێنن، شوێنی پەرەپێدانی بەیت و پشتگیری بەیتبێژان دیوەخانی ئاغا و دەرەبەگەکان بووە، پێشتر دیوەخان باڵاترین دەسەڵاتی نێوکۆمەڵگای کوردەواری بووە، لەدیوەخانەکاندا حەیرانبێژ و خۆشخوان کۆکراونەتەوە و پاداشت و بەخشیخش کراون.

لەلایەك دیوەخان شوێنی کۆبوونەوەی پیاوان بووە و ژن بەهیچ شێوەیەك ڕێی نەکەوتەوەتە دیوەخان و لەئاکامدا هیچ پاڵپشتێکی نەبووە،

کەسەیری ئەو لایەنەی دیکەشیان دەکەین، تەنانەت پیاوەکانیش ڕێگای هونەرەکەیان بۆ کۆسپ و لەمپەر نەبووە، بەردەوام مەترسی فتوایەکی ئایینیان لەسەربووە، دەی دەبێ ژن چ ڕێگایەکی لەبەر بووبێت، ئەو چەند نمونەی هێنامانەوە ڕوون و ئاشکرا پێمان دەڵێن هۆکاری ون بوون و دیارنەمانی دەنگی ژن چ بووە، پێوەندییەکانی ناو کۆمەڵگا زۆر کەم تر بواری ئەوەیان پێ داوە خۆی تابڵۆیەک بنەخشێنێ.

لەگەڵ ئەوەشدا لەئەدەبی بەرهەمهاتووی فۆلکلۆری دا ژن ڕۆڵی دیاری هەیە، تەنانەت لەباری جوانیناسانەوە سیما و ئادگاری بە شێوەیێکی زۆر ناسک و مینیاتۆریش نەخشاوە و دەستی تەواو نەبەستراوە، ڕاستە سیمای ژن وەکو سووژە لەناو ئەدەبی فۆلکۆری دا کاڵترە، بەڵام تەواو ون و نادیاریش نییە، بۆ نموونە لە ئەدەبی فۆلکلۆری دا حەیرانی ژنان و گۆرانیی ژنان هەیە، لەم بەرهەمانەدا تێم و گۆشەنیگا بەڕاستی لەگەڵ گۆشەنیگا و تیمە باوەکانی ناو ئەدەبی فۆلکلۆریدا جیاوازییان هەیە، لەو بەرهەمانەدا ژن دەورێکی کارا دەبینێ و خۆی تابڵۆ دەنەخشێنێ و تا ڕادەیێک فانتازیاکانی لە کروتەونێکی هونەریدا دەچنێ. بەیتی لاس و خەزاڵ یان قەر و گوڵەزەر نموونەیێکە بۆ ئەو بەیت و چیرۆکانە، لە گەڵاڵەی چیرۆکی ئەم بەیتانە دا تەنانەت بۆ ئەوەی ژن وەکو سەرۆک عەشیرەتێکیش دەور بگێڕێ، هیچ سڵەمینەوەیەک لەگۆڕێ دا نییە.

مامۆستا هێمن موکریانی دەفەرموێت: “سەرەژنی واش هەبوون، لەوەختی ئاساییدا بەیت و حەیرانیان بۆ مەجلیسی ژنان دەگوت و لەشینگایان بەئاهەنگێکی زۆر پڕسۆز بەمردوویان هەڵدەگوت، قەتم دەنگی خۆش و ئاهەنگی پڕسۆز و بەجۆشی فاتەڕەشی لاچینی و ژنی ئاغای لەبیرناچێتەوە، مەنیج حەیران و زڕەخا چوختیش، دووژنی بۆباك و شاری مەهاباد بوون، دەفەیان لێ دەدا و گۆرانی داوەتیان دەگوت و شایەری شایی بوون، هیچ لەپیاوەکانی ئاواڵیان نەدەمانەوە، بەتایبەتی مەنیج کە خەڵکی سابڵاغ و لەخێزانێکی دەوڵەمەند و بەناوبانگ بوو، بۆ خاتری هونەرەکەی دەستی لەخزمەکانی هەڵگرتبوو. مەنیج حەیران لە سەردەمانێکدا هاتووەتە مەیدانی هونەر و حەیرانبێژیدا، کۆمەڵگای کوردی زۆر بەچاوی گومانەوە رووانیویانەتە هونەر و گۆرانی، لەو سەردەمە هەموو پیاوێك زاتی ئەوەی نەدەکرد بێتە دنیای هونەر و گۆرانییەوە، نەخوازەڵا ژنێك بیەوێ هەڵبکەوێت، لەناو کۆمەڵگایەك کە زۆر لەمێژ نەبوو رێ بەژنان درابوو بچنە قوتابخانە، دەبێ چەند ئەستەم بێت بۆ ژنێك بیەوێ بێتە ناو دنیای هونەرەوە، بۆیە لێرەدا گرنگی دەرکەوتنی ئەم ژنە زیاتر دەردەکەوێت.

نەسرین شێروان یەکێکە لەو ژنە بوێرانەی لەسەرەتای سەدەی ڕابردوو

لەدایك بووە و دواتر دەستی بەگۆرانی کردووە، لەو سەردەمە ئەو کاری هونەری کردووە، ژن نەیوێراوە گۆرانی بڵێ، کە لە تێڕوانینی باوی کۆمەڵگای کوردی گۆرانی ووتن بۆ تایبەتی بۆ ژنان عەیبە و شورەیی بووە، ئەو ژنانەی گۆرانییان دەگوت بەپەنجەی دەست دەژمێردران، ئەو توانیی زاڵ بێ بەسەر بەربەستە نەریتیەکانی کۆمەڵگای ئەو سەردەمە و ئەو کۆت وبەندانەی شکاند، بەو پەڕی جورئەتەوە هاتە ناو دونیای هونەر و توانی گەنجینەی گۆرانی فۆلکۆری دەوڵەمەند بکات.

یەکێکی تر لەو ژنانە زولێخا وەلی لەباشووری کوردستان، ئاواز و گۆرانی دەخوێند و گۆرانی داوەتی دەگوت و شایەری شایی بوو، تەنانەت من (نووسەر) بینیومە لەشایی پیاواندا گۆرانی وتوە و هیچ لەپیاوەکانی ئاوازی کەمترنەبوو، زۆر ژنیش هەبوون بەئاوازی شینگێڕی لەپرسەی مردووەکانیان بەرهەمی جوانیان دەخوڵقاند، هەرچەندە لە کۆمەڵگەیەکی بچووك و داخراوی ئەو سەردەمەدا، گۆرانی گوتن و دەفلێدان لە شایی و زەماوەند بەتایبەت بۆ ژن کارێکی ناپەسند بوو، ئەوپەڕی شارەزایی و هونەری خۆیان نیشان داوە.

لەم تێڕوانینەوە ئەوە دەسەلمێندرێت حەیرانبێژ لەهەردوو رەگەزدا هەبووە و تەنانەت زیاتر بەلای ئەوەدا دەشکێتەوە، حەیران زیاتر بەرهەمی راز و مرازی خەفەکراوی ژن بووبێت، تا لەوەی گوزارشت لەوەی پیاو بکات، تەنانەت زۆرێک لەو حەیرانانەی پیاوانیش دەیچڕن، پڕن لە داخوازی و حەسرەتەکانی ژنان، کە گوایە کچەتیم حەیران بە کوڕەتیم حەیرانی وەها و وەهای گووتووە، تەنانەت زێدەڕۆیی نابێت ئەگەر بگوترێت؛ کارەکتەری سەرەکی و تەوەری سەرەکی زۆرێک لە حەیرانەکان ژن و راز و ئەڤیندارێتی ژنە، ئەمەش ئەوە دەخاتەڕوو حەیران تاڕادەیەک مۆرکی ژنانەی پێوە دیارە، پاشان لەگەڵ تێپەڕبوونی قۆناخەکانی باڵادەستی پیاوسالاریدا تاهاتووە پیاوانیش داخوازی و راز و حەسرەتەکانی خۆیان تێوە ئاخنیوە و تێکەڵی راز و نیازەکانی ژنان بووە، کە دابونەریت و باوەڕییە کۆنەپارێزەکان خەفە و چەپاندوویانە، تەنانەت هەندێک لەو حەیرانانەی حەیرانبێژانی ژن دەیچڕن تایبەتن بە خودی ژنانە، وەک شێوازێکی لاواندنەوە و سەردولکە و شیوەنگرتن لە کۆڕ و مەجلیسی ژناندا گووتوویانە، لەمەوە بۆمان دەردەکەوێت لەبەیت و گۆرانی کوردیدا ژن ئامادەیی تەواوی هەبووە، چ وەك پرسی چیرۆك و چ وەك خوڵقێنەری چیرۆك لە بەیت و باوی فۆلکۆری دا.

تێبینی: سەرچاوەکان لەلای نووسەر پارێزراون.

یەکپەشی یان دیکتاتۆریەتی زۆرینە؟!.. شەماڵ بارەوانی

تێناگەم ئەو وڵاتە بۆ وای لێ بەسەرهاتووە و شتەکان بەرەو ئاڕاستەیەکی ئیخوانیانە و ئاقارێکی خراپ و نەرێنی و ناسروشتیدا دەڕۆن!
خەریکە منیش وەکو مامۆستایەکی هاوڕێم بڵێم: کوردستان لە لێواری قەندەهاربووندایه.

ماوەیەک قسەکردن لەسەر یەکپەشی لە زانکۆکان بووەتە بابەتێکی گەرمی ڕۆژەڤ و باس و خواسی نێو میدیا و سۆشیال میدیای کوردی.
تەنانەت من لەهەندێک پەیجی ئیخوانیزم و ئیسلامیه سیاسیەکان بینیم داوایان دەکرد کە ئەو یەکپەشیە لە قوتابخانەکانیش بەسەر مامۆستاکانیشدا بسەپێندرێت!

هەڵبەت من وەک مرۆڤێکی لیبڕاڵ و سیکۆلار دژی یەکپەشی و سەپاندنی جۆرێک لە پۆشاکی دیاریکراوم بەسەر خوێندەکاری زانکۆ و ئەو یەکپەشیەیش بە دژایەتی کردنی فرەیی و ئازادی تاك دەزانم.

ئەوەی جێگەی دڵخۆشی و دەستخۆشیە، لە بەرنامەکەی کاکە ڕەنج سەنگاوی(لەگەڵ ڕەنج)دا سەرۆکی زانکۆی هەڵەبجە-سلێمانی-دهۆک و تەنانەت وەزیری خوێندنی باڵاش لەگەڵ یەکپەشی نەبوون.
وەزیری خوێندنی باڵا گوتی: من کەسێکی ئاڕاستە لیبڕاڵم و هەرگیز دەنگیش بە ئەو پرۆژەی یەکپەشی نادەم.

تەنها سەرۆکی زانکۆی سەلاحەدین نەبێت کە دەتگووت:کادرێکی بزوتنەوەی ئیسلامیه، هێندە بە حەماسەت و گەرمیەوە بەرگری لە یەکپەشی دەکرد!

بێگوومان سەبارەت بەو یەکپەشیە ئەوەی تێبینیم کرد لە سۆشیال میدیای کوردی و کەناڵە ئیسلامیەکان، ئیسلامی سیاسی لە خۆشیان شاگەشکە کردووە و بەرنامەی لەسەر دادەنێن و چەپڵەی بۆ دەکوتن و زۆر زۆریان بەدڵە.

هەبەت ئەو پشتگیری کردنەی ئیسلامی سیاسی و سەلەفیەتی ئایینی لەو یەکپێشیە، لەخۆڕا نییە و ئەقڵیەت و بیرکردنەوە و مینتاڵیەتێکی کۆنە خوازانە و ئیدیۆلۆژیایەکی بناژۆخوازانەی لە پشتەوەیە.
چونکوو ئەوان هەڵگری ئایدیۆلۆژیەتێکی تۆتالیتار و شمولی و خاوەنی دیدەنیگایەکی پۆپۆلیستین.

ئەم بە دنیاییەوە ئەو یەکپێشیە زۆرێک لەگەڵ خواست و مەیل و ئیدۆلۆژیا و نەفس و نەهج و پەروەردە و میزاجی ئەو هێزە ئوسوڵی و پۆپۆلیست و کۆنزەرڤاتیڤانە یەکدەگرێتەوە.

ئیسلامی سیاسی و سەلەفیزم، دوو هێزی تۆتالیتارن.
هێزە تۆتالیتار و شمولیەکانیش دایمە هەوڵی سڕینەوەی چەمکی پلورالیەت و جیاوازیەکان دەدەن. هەرکاتێک دەسەڵات و دەرفەت و هێزیشیان بوو،

خاتری هیچ هێزێکی لیبراڵ و لایەنێکی سیکۆلار و ڕێکخراوێکی مەدەنی و کۆمەڵەی دیموکراسی ناگرن و بە سە و دوو، ئەجێندای خۆیان بەسەر تەواوی کایەکانی ژیان دەسەپێنن.

هەموو ڕەنگێکی جیاواز لە بەرتەی تاقە ڕەنگێکدا دەسڕنەوە و هەرچی دەنگی نا ئیسلامیزم(حزبی ئیسلامی) و ناسەلەفیزم هەیە، دەست دەنەنە گەرووییەوە و جوان جوان دەیخنکێنن.

هەموو جیاوازیەکان لە ناو دەبەن و چەمکی ئازادی ئیبادە دەکەن و دیموکراسیەتی بەستەزمانی بەناو سیکۆلاریستە موجامەلەچی و دەڵاوەکانیش گۆشە و گۆش سەر دەبەن.

خوا بکات هەر ئەو یەک پێشیە ئیدە لەجیای ئیسلامی سیاسی و دەست و فیتی ئەوانی لەپشت نەبێت و لە ژێر فشاری ئەوان نەبێت.
ئاخر بینیمان لە ژێر لەبی و فشاری ئەو هێزە ئیسلامیە سیاسیانە چۆن وەزیری پەروەردە داستانەکی (داستانی دەروێش عەبدی) فەلکلۆری نەتەوەیی سەتان ساڵەی کوردی لە پرۆگرامی خوێندن لابرد!
بینیمان چۆن لە ژێر فشاری ئیسلامی سیاسیدا بەڕێز: وەزیری پەروەردە چەندین جار هات و سەبارەت بە گۆڕانکاری لە بابەتی (پەروەردەی ئیسلامی) لە قوتابخانەکان، بە شەرم و ترس و شەوازەك لە موجامەلەو پاڕانەوە لە بەردەم ڕاگەیاندنەکان قسەی کرد و نەیتوانی دەستکاری(نەک لابردن- کەس هێڕ لەکدانەوە بە قسەکەم نەکات) چەندین دەق و لایەنی ئەو بابەتی پەروەردەیە بکات، کە بە نەفس و ڕۆحیەتێک نووسراوە، زۆرێک دوورە لە مەزهەبەندی یەکگرتووی ئیسلامی و ماوەی عەلی

باپیر و مەکتەب عەسکەری کۆنی بزووتنەوەی ئیسلامی و بە پێی میزاج و خواست و فرمان و ئەجندای ئەوان و لە پەناو حزب و بەرنامە و ئیدەلۆژیاکەی ئەوان نووسراوە.

نەک پەروەردەیەک بێت لەگەڵ دنیای پێکەوە ژیان و ئازادی ویژدان و بنەمای مرۆڤایەتی و ڕۆحی سەردەم و زانست و کوردایەتی و ئەو تێگەیشتن و تەفسیرە جوان و پڕ لە تەسەوف و ڕۆحانیەت و کرانەوە و هیومانیستەی مەلای گەورە و شێخ محەمەدی خاڵ و مامۆستا عەلائەدین سوجادی و مەلا عەبدولکەریم مودەڕیس بە ئایین بگونجێت و یەکبگرێتەوە.

ئەوان(ئیسلامگەراکان) دەیانەوێت تەعریبەکەی ئیخوان و ئەجندا ڕادیکاڵ و جیهانبینیە ناڕەسەنەکەی خۆیان تێکەڵ بە هەموو سێکتەرەکانی ژیان و کونج و کەلەبەرێکی کۆمەڵەی کوردەواری بکەن.

هەر لە وەزارەتی پەروەردە بگرە، تا دەگات بە وەزارەتی پێشمەرگە.
ئەوان دەیانەوێت سیستەمی یەک ئایین و یەک ئەقیدە و یەک مەزهەب و یەک ڕۆئیا و یەک ئیدەلۆژیا، بەسەر هەموواندا بسەپێنن.
ئەوان هەندە ڕاسیزم و دەمارگیرن، مردنیان لا خۆشترە، لەوەی گوێیان لە ناوی زەردەشتیەك و جووەك و ئێزدیەك بێت و کەسێکی لائیک باوەڕ، یان سیکۆلار ببینن.

ئینجا ئەو یەکپۆشیەی کە ئیسلامیەکانی هێناوەتە شایی و بزەخەنە، گوایە جیاوازی چیانایەتی دەسڕێتەوە، سەیرە!
ئەزیزم جیاوازی چینایەتی هەرگیز بە یەکپۆشی لەناو ناچێت و بنەبڕ نابێت و ناسڕدرێتەوە.

جیاوازی چینایەتیتان لە جڵ و بەرگ و یەکپۆشیدا کورتکردووەتەوە، لەکاتێکدا سیستەم و ئەقڵیەت و هەموو شتێکمان کاپیتاڵیستانە بێت و جیاوازی نێوان زانکۆیەکی حکومی و ئەهلی ئاسمان و ڕێسمان بێت.
دەیان جیاوازیتری چینایەتی گەورە هەیە لە کومەڵ، دەتوانین کار لەسەر نەهێلانیان بکەین و هەوڵی سڕینەوەیان بدەین، نەك بابەتێکی سادەی وەکو پۆشاک.

بێگوومان ئەو یەکپۆشیە دژی ئازادی تاک و مافەکانی مرۆڤ و فەلسەفەی لیبڕاڵیەتە.
ئەوە ڕەنگە لەداهاتوودا سەر بکێشێت بە شتی تر و سەپاندنی تر لە ژێر ناوی زەرینە.
بێگوومان لە یەکپۆشیدا مرۆڤ بوونی مرۆڤ ون دەبێت و ئازادی تاک

پێشێل دەکرێت.
وەک سەروکی زانکۆی سلێمانی لە بەرنامەکەی کاکە ڕەنج ئاماژەی بە کرد:
لەو یەکپێشیە زیاتر فۆکەسەکە خراوەتە سەر ڕەگەزی مێینە و ئامانج لێی کچەکانە زیاتر. دەیانەوێ لەو ڕێگەیەوە ڕێگە بگرن لە هەر کچێک جلێکی مۆدێرنانە، یان بە ویست و حەز و ئازادی خۆی پۆشاکێك بپۆشێت. بەدڵنیاییەوە ئەوەش داواکاری و خەون و ئاوات و بەرنامەی ئیسلامیەکانە.

هیوادارم لە داهاتوو لەسەر خواستی برایانی کۆمەڵ و خوشکانی یەکگرتوو و کچانی بزووتنەوەی ئیسلامی، یەکجاری بیکەن بە باڵاپۆشی، دڵنیام ڕاپرسی بۆ ئەو باڵاپۆشیەش بکەن ٪۷۰ی دەنگ و زیاتریش دەهێنن، چونکوو ئەو کات بەشێکی زۆری کچان لە ترسی ئەوەی ئیسلامیە سیاسیەکان پێیان نەڵێن: ئەها دژایەتی جبە و باڵاپۆشی و دینی خوا دەکەن و لە کۆمەڵ وەک دڕندەیەک پێناسە نەکرێن و دژایەتی نەکرێن و بە بێ ئەخلاق وەسف نەکرێن، دەنگ بە باڵاپۆشی دەدەن.

ئینجا سەبارەت بەوەی لە فلان زانکۆ ٪۷۰گوتوویەتی بەڵێ لەگەڵ یەکپۆشین و
بابای ئیسلامی سیاسی(پەرلەمانتارێکی کۆمەڵەکەی عەلی باپیر) بەژدار بووی بەرنامەکەی ڕەنج دەیگووت: زۆرینە گووتوویەتی لەگەڵیم، دەبێ ڕێز لە ڕای زۆرینە بگرین، جارێ بابای ئیسلامیست تۆ و حزبەکەت کەی باوەڕتان بە زۆرینە و جۆهەر و ڕەهەندەکانی دیموکراسیەت هەیە؟!

ئەزیزم دواتر بەو لۆژیکەی زۆرینە و کەمینە بێت، مادام سەتا هەفتا گووتی: هەرکرانەوەیەکی کۆمەڵ و ئازادیەکی تاک و تازەگەریەک و تێکەڵەی هەردووک ڕەگەز لە قوتابخانە و جیاوازی جل وبەرگ قەدەغە بکرێت،
کەواتە لە وڵاتێکی وەکو هیندستانیش، کاتێک زۆرینەی خوێندکارە هیندۆسەکانی دژ بە لەچک و باڵاپۆشی چەند کچە خوێندکارێکی موسڵمان بوون و زۆرینەیان دەنگ بە قەدەغەکردنی ئەو باڵاپۆشیە بدات، ئەوە بڕیارێکی ڕەوا و دیموکراسیانەیە و مادام بۆچۆن و خواستی ٪۷۰ بێت و لێرە دەبێت کەمینە و ٪۳۰ کە ناچاری پابەندبوون بێت بە هەر بڕیارێکی زۆرینە و بچیتە ژێر سەپاندن و دیکتاتۆریەتی زۆرینە!

لە وتاری تریش گووتوومە و لێرەش دەیڵێمەوە:
ئەزیزم ئەوە تێگەیشتنێکی زۆر سەقەت و ناساخڵەم و دیماگۆجیانەیە

بەرامبەر بە چەمکی دیموکراسی و بەرەواژو و هەڵە حاڵی بوونە لە چەمکی زەرینە و کەمینەیش، قوربان زەرینە بە واتای عەنتەری و سەپاندن و دکتاتۆریەت نایەت.
لە دیموکراسیەتدا، ٩٩٪ لەسەر بەچوونەك بن و یەک کەسیش تەنها لەسەر بەچونەکی دژ و پێچەوانەبێت، دەبێت حیساب بۆ بەچوونی ئەو تاکە کەسە بکرێت و ڕێز لە حەز و خولیاو ئازادیەکانی بگیرێت.
لە دیموکراسیەتدا تۆ ئازادی ڕەنگی سور بپۆشیت و من سپی، ئەویتر سەوز، یان ڕەش، یان زەرد و شین.
نەک تۆ بێیت و ستایلەکی دیاریکراو ڕەنگەگی دیاریکراو تەنورەیەکی هەندە درێژ، یان کورت، یان واو وا بەسەر خوێندەکاراندا پسەپێنیت.
بەگوومان پێچەوانەی ئازادی تاک و فەلسەفەی لیبەراڵیەتە.

قورئان لە ئاگردا!… حەمید تەقوایی

وەرگێڕانی بە کوردی کاوە عومەر

دوای ئەوەی قورئان لە لایەن خۆپیشاندەرانی ڕێوڕەسمی عاشورای کۆماری ئیسلامی لە شاری هامبەرگ ئاگری تێبەردرا، تەنانەت لە نەو نەیارانی کۆماری ئیسلامی و مولحیدەکانیشدا باس لە ڕەخنەگرتن لەم کردەوەیە کراوە.
ئەوان دەڵێن ئەم شێوازە ناڕەزایەتییە سوکایەتییە بە بیروباوەڕی موسڵمانان، هەست و سۆزیان دەوروژێنێت و ڕێگای گفتوگۆی عەقڵانی و گفتوگۆ لە ڕەخنەگرتن لە ئیسلامدا دادەخات. هەندێک کەس بەراوردی دەکەن لەگەڵ سووتاندنی کتێب لەلایەن فاشیستەکانەوە و لە حیزب دەپرسن ئایا ئەوە پشتگیری دەکەن یان پێشنیاری سووتاندنی قورئان دەکەن؟
ئەمڕۆ لەو سیمینارەدا کە لەسەر ئەم بابەتە هەمبوو، وەڵامی ئەم خاڵە و پرسیارانەم دایەوە، بەڵام هەواڵی هەوڵی تیرۆرکردنی سەلمان ڕوشدی کە چەند کاتژمێرێک لەمەوبەر بڵاوکرایەوە، وای لێکردم لەسەری بنووسم. بەڕای من هێرشی سەر سەلمان ڕوشدی جارێکی تر نیشان دەدات کە بۆچی خەڵکی ئازادیخواز قورئان دەسوتێنن.

بیروباوەڕی ئایینی و ئازادی بێ مەرجی قسەکردن و بیروڕا

سەرەتا پێویستە جەخت لەوە بکرێتەوە کە ڕەخنەگرتن لە ئایین بنەما و میحوەری ئازادی قسەکردن و بیروڕا و ئازادییە مەدەنییەکانی دیکەیە. چ لە ڕووی کردەیی و چ لە ڕووی مێژووییەوە، خەبات بۆ ئەو ئازادییانە لەگەڵ خەباتی دژ بە ئایین لە سەردەمی ڕۆشنگەری و ڕێنێسانس و شۆڕشی گەورەی فەرەنسادا تێکەڵ بووە و لە ڕووی شیکارییەوە ئازادیی قسەکردن و بیروڕا بەستراوەتەوە بە ئازادی ڕەخنەگرتن لە ئایین و پیرۆزییە ئایینییەکان. پاپا و قەشە و ئایەتوڵڵا و مەلا و دەسەڵاتدارانی هەر ئایینێک هەمیشە ئازاد بوون لە میحراب و مینبەر و کڵێسا و مزگەوت و میدیا و پلاتفۆرمی دەوڵەت و نادەوڵەتییەوە خورافاتەکانیان لەگەڵ خەڵکدا بەیەکەوە باس بکەن. وە لەلایەکی ترەوە ئەم ئاتەئیست و ڕەخنەگرانی ئایین و خورافات و تابۆی ئایینی و داکۆکیکارانی زانست و حەقیقەت کە زمانیان بڕیون ، ئەشکەنجە دراون و لە سێدارە دراون، وەک جیۆردانۆ برۆنۆ، یان وەک سەلمان ڕوشدی بە زیندووی سووتێنراون، سزای لە سێدارەدانیان بەسەردا سەپاوە . ئازادی بیروڕا و ڕادەربڕین لە جەوهەرەکەیدا هیچ مانایەکی نییە جگە لە ئازادی ڕەخنەی بێ مەرج و هەمەلایەنە لە ئایین. ئەوانەی بانگەشەی ئەوە دەکەن کە لەگەڵ ئازادیی قسەکردندان بەو مەرجەی “سوکایەتی بە پیرۆزە ئایینییەکان نەکرێت” لە ڕاستیدا هیچ شتێک لە ئازادی قسەکردن بەجێ ناهێڵن. ئەمە بە تایبەتی لە کۆمەڵگە ئیسلامیەکانی وەک کۆماری ئیسلامیدا زیاتر لە هەموو شوێنێکی دیکە ڕاستە.

کوفرکردن

یەکێک لە ئارگیومێنتەکانی نەیارانی سووتاندنی قورئان ئەوەیە کە “نابێت سووکایەتی بە بۆچوون و کلتوری خەڵک بکرێت”. بەتایبەت لایەنگرانی تیۆری ڕێژەگەرایی کولتووری و فرە کولتوری تەنیا دژی ئەم تابو شکاندنانە و هەر ڕەخنەیەک لە ئیسلام و هەر ئایینێک بەگشتی نین، بەڵکو “ڕێزگرتن لە بیروباوەڕی ئایینی خەڵک” بە جۆرێک لە ئازادیخوازی و نیشانەی شارستانییەت دەزانن. لێرەدا ڕێزگرتن لە مرۆڤەکان هاوتا دەکرێت لەگەڵ ڕێزگرتن لە بۆچوونەکانیان. مرۆڤ ڕێزی لێدەگیرێت، بەڵام ناتوانرێت ڕێز لە هەموو بۆچوونێک بگیرێت. باوەڕبوون بە تاوانەکانی وەک شەق لێدان و بەردبارانکردن، باوەڕبوون بە تۆڵەسەندنەوە و بڕینی ئەندامەکانی جەستە، باوەڕبوون بە کوشتنی فەرزی ئەو موسڵمانانەی کە وازیان لەئیسلام هێناوە و لەسێدارەدانی هاوڕەگەزخوازان، باوەڕبوون بە ژێردەستەیی ژنان و دەستدرێژیکردنە سەر کچان لەژێر ناوی هاوسەرگیری شەریعەت و

هاوشێوەكانی نەك هەر ڕێزی لێناگیرێت، بەڵكو پێویستە ڕەخنەی قووڵ و بەردەوامی لێبگیرێت. هەندێك كەس بانگەشەی ئەوە دەكەن كە باوەڕیان بە ئیسلام هەیە، بەڵام لەگەڵ ئەم حوكمانەدا نین. بەڵام باسەكە لەسەر لێكدانەوەی جیاوازی ئیسلام نییە. هەركەسێك لێكدانەوەیەكی بۆ ئیسلام هەبێت، كۆماری ئیسلامی بەم جۆرە حوكمانە، كە دەقی ڕوونی قورئانە، تیغی بەسەر كۆمەڵگادا ڕاكێشاوە. هەر لەبەر ئەم هۆكارەش پێویستە مر□ق ب□ توندی ڕووبەڕووی باوەڕ بە خودا و پێغەمبەر و فەرمانە ئیلاهییەكان و شتە پیرۆزەكان و تابوەكان ببێتەوە كە بنەمای ئەم حوكمە بەربەریانەن لە ئیسلام و هەموو ئایینەكاندا. دەبێت ڕێز لە مرۆڤەكان بگرین هەرچەندە لەگەڵ بیروباوەڕەكانیان ناكۆك بین، بەڵام ڕێك لەبەر ڕێزگرتن لە مرۆڤ و مرۆڤایەتییە كە ئەركە لەسەرمان ڕەخنە لە بیروباوەڕی خورافات و دژە مرۆڤایەتی بگرین. ئەوە ڕێزگرتنە لە مرۆڤەكان و ڕێزگرتنە لە مرۆڤ و مرۆڤایەتی كە پێویستی بە ڕەخنەگرتن و دەسنیشان كردنی بیروباوەڕی ئایینی هەیە.

و لە كۆتایدا پێویستە ئاماژە بەوە بكرێت كە تا ئەو شوێنەی كە پەیوەندی بە كۆماری ئیسلامیەوە هەیە، ئیدیعای وەك "سوكایەتیكردن بە بیروباوەڕی موسڵمانان" یان "ئازاردانی هەستی خەڵكی موسڵمان" هتد تەنیا بەرگێكە بۆ بەرگریكردن لە بەرژەوەندییە زەمینی و مادییەكان ئێران و هێزەكانی تری بزووتنەوەی ئیسلامی سیاسین. لەگەڵ بڵاوبوونەوەی كتێبی ئایەتە شەیتانیی□كاندا یان كارتۆنەكانی چارلی عیبدۆ یان سووتاندنی قورئان، ئەوە جەماوەری خەڵك نییە كە هەست بە سووكایەتی دەكەن، بەڵكو كۆماری ئیسلامییە كە هەست بە ڕووخانی دەكات. ئەمانە كەسانی ئاسایی نین كە چەپڵە لێدەدەن و چەقۆ دەسوڕێنەوە، بەڵكو ئەوان حیزبوڵایی و هێزەكانی سەر بە حكومەتن كە مانەوەیان بەندە بەو چەقۆ هەڵسوڕانەوە . ئایەتە شەیتانیی□كان و چارلی عیبدۆ و سووتاندنی قورئان، وەك نەبەستنی حیجاب، تەواوی بوونی كۆماری ئیسلامی دەخاتە مەترسییەوە. بیانووی "سوكایەتیكردن بە بیروباوەڕ و پیرۆزی و هەستی خەڵك" لە دەستی ئەو خەڵكە لاببرێت.

لە ڕۆشنگەرییەوە تا خەباتی سیاسی و مەیدانی

لەوانەیە كەسێك ئەم باسەی جیاوازی نێوان ڕێزگرتن لە تاكەكان و ڕێزگرتن لە بیروڕای تاكەكان قبوڵ بكات، بەڵام كردارێكی وەك سووتاندنی قورئان بە فۆرمێكی گونجاو بۆ ڕەخنەگرتن لە بیروباوەڕی ئیسلامی نازانێت. هەندێك كەس دەڵێن ئەم جۆرە كارە رێگەی رەخنەیەكی رۆشنگەرانە و عەقڵانیانە لە ئیسلام دەگرێت. هیچ گومانێك لە زەروورەتی ڕۆشنگەری و هۆشیاری دژ بە ئیسلام و هەموو ئایینەكان بەگشتی نییە، بەڵام كێشەكە لەوەدایە كە ئیسلام بە تایبەت لە ئێران

تەنیا بۆچوونێک نییە، بەڵکو ئامرازێکی زوڵم و تاوانە لە دەستی حکوومەتدا. ئیسلام لە ئێران ئەمڕۆ ئایدۆلۆژیای دەوڵەتە و یاسا و سیاسەتی حکومەتێکی هار و تاوانبار کە زیاتر لە چواردە دەیە ژیانی هەشتا ملیۆن کەسی کردووە بە دۆزەخ، ئاراستەدەکات. لێرەدا تەنیا باسی لۆژیکی و ڕەخنەی ڕۆشنگەرانە بەس نییە. دەتوانرێت و پێویستە ڕۆشنگەری بدرێت لە دژی باوەڕ بە بەردبارانکردن، یان باوەڕ بە ژێر دەستەیی ژنان، یان باوەڕ بە لە سێدارەدانی هاوڕەگەزبازان، بەڵام کاتێک ئەم بیروباوەڕانە دەبنە یاسای کۆمەڵگا و کارکردنی حکومەت، کاتێک دژە بیروباوەڕی مرۆڤ دەبێتە کردارێکی دژە مرۆڤ، ئەوا دەبێت بچێتە شەڕی مەیدانی خەباتی کۆمەڵایەتی و سیاسییەوە لەگەڵیدا. سووتانی قورئان لەم مەیدانەدا ڕوودەدات. ئەمەش دەربڕینی توڕەیی و ناڕەزایەتی کۆمەڵگایە، نەک دژی بۆچوونی تاکەکان، بەڵکو لە دژی کردەوە تاوانکارییەکانی حکومەتە کە بە پشت بەستن بە حوکم و ئایەتەکانی قورئان خوێنی کۆمەڵگای ڕژاندووە. کاتێک ئیسلام دێتە سەر سیاسەت، ناڕەزایی سیاسی و مەیدانیش لە دژی پیرۆزییە ئیسلامییەکان دێنێتە ئاراوە. ئەوە خودی کۆماری ئیسلامییە کە قورئانی سوتاندووە. ئەوە خودی کۆماری ئیسلامییە کە شمشێری لەدژی کۆمەڵگا هەڵدەکێشێت و بە پشت بەستن بە قورئان و “ئایەت و فەرمانە ئیلاهییەکان” ، تاوانەکانی ڕەوایەتی پێ ئەدات. بۆیە ئەمە بە تەواوی تێدەگەیەنرێت و ئەو کەسانەی کە لەم هەلومەرجانە بێزارن پێویستە مافی تەواویان پێ بدرێت قورئان و کتێبە پیرۆزە ئیسلامیەکان بسوتێنن. لەسەر بنەمای حوکمەکانی ئەم کتێبەیە کە گیانی خەڵکی ئێران ئاگری تێبەردراوە، کە لە چوار گۆشەی جیهاندا تیرۆر و تاوان ئەنجام دەدەن، کە نووسەران و کاریکاتێریستەکانی چارلی هێبدۆ تەقەیان لێدەکرێت، کە فەتوایەک دەردەکەن بۆ کوشتنی سەلمان ڕوشدی و لێسەندنەوەی ژیانی، ئەوان پلانی تیرۆرکردنیان داناوە. سوتاندنی قورئان شێوازێکی ڕەمزی و توڕەیی ئامێزە لە ناڕەزایەتی بەرامبەر بە هەموو ئەم تاوانانە.

شێوازی بەرەنگاربوونەوەی ئایین حیزبەکەمان

لێمان دەپرسن ئایا حیزب پێشنیاری سووتاندنی قورئان دەکات یاخود خۆی سەرقاڵی ئەم جۆرە شێوازانە دەبێت؟ نەخێر خەباتی حیزبی جیاوازە لە ناڕەزایەتی تاکەکان. ئێمە وەک حیزبێک شێوازی خەباتی خۆمان هەیە، سووتاندنی قورئانیش یەکێک لەو ڕێگایانە نییە، بەڵکو مافی ناڕەزایەتی و خەبات لەدژی کۆماری ئیسلامی و بەهەموو شێوەیەک بەخەڵک دەدەین. لە لێدانی عەمامی مەلاکانەوە لە شەقامەکان تا دەگاتە دامەزراندنی “ئاهەنگی حوسێن” و تا گاڵتەکردن بە خودا و پێغەمبەر و ئیمام و پیرۆزە ئیسلامییەکان لە سۆشیال میدیادا، تا

دەگاتە سووتاندنی قورئان و تا دابەشکردنی "نوقڵ و نەبات" بە ئیسلام و ئایەتوڵڵاکان لە… میترۆ و پاس و ڕێگا گشتییەکان و هتد و هتد. ئەمانە هەمووی ماف وشێوازی جیاوازی ناڕەزایی و هەڵچونی توڕەیی خەڵک لە دژی حکوومەتی ئیسلامین.
شانبەشان و لە ناخی ئەم هاتنەدەرەوە دژە ئایینییەی کۆمەڵگادا، ئێمە وەک حیزبێکی سیاسی لە بواری خەباتی دژ بە ئاییندا، وەک هەر بوارێکی دیکە، بە ڕێکخستنی ڕوبەڕووبونەوە و هەڵمەتی کۆمەڵایەتی، لە دژی حکومەت و ئایدۆلۆژیای ئیسلامییەکەی دەجەنگین . وەک نموونەیەک لە مامەڵەکردن لەگەڵ ڕێکخستنی عاشورای کۆماری ئیسلامیدا، هەموو ساڵێک لە شاری تۆرێنتۆی کەنەدا، ناڕەزایەتییەکی توند و کردەوەی کۆمەڵایەتیمان ڕێکخستووە و ساڵانە کۆماری ئیسلامیمان زیاتر بۆ دواوە بردووە. تا ئەو ڕادەیەی ئەمساڵ توانیمان هەموو دەزگایی ماتەمینی عاشورا لە شەقامەکانی تۆرێنتۆ کۆبکەینەوە. نۆزدە ساڵە لەمەوبەر توانیمان ڕێگری بکەین لە دامەزراندنی دادگای ئیسلامی (دادگای شەریعەت) لە ئۆنتاریۆی کەنەدا، بە ڕێکخستنی هەڵمەتێکی بەرفراوان کە چەند ساڵێکی خایاند. ئەم خەباتانەی ئێمە لە راستیدا گوزارشت و وەرگێڕانی ناڕەزایی تووڕەی خەڵکە لە دژی حکومەت و پیرۆزی و تابۆ ئیسلامییەکانی لەسەر ئاستی کۆمەڵایەتی.
دوا خاڵ ئەوەیە کە ئێمە بە تەواوی پابەندی ئازادیی بێ مەرجی ڕادەربڕین و بیروڕا و حزبایەتیین چ لە ئۆپۆزیسیۆن و چ کاتێک دەگەینە دەسەڵات. حکومەت و سیستەمی دەخوازمان، کۆماری سۆسیالیستی، سیستەم و حکومەتێکی ئایدیۆلۆژی نییە. لە سیستمی دەخوازی ئێمەدا ئەوەی قەدەغەیە کارکردنە لەسەر بیروباوەڕی دژە مرۆیی و تەکدانی ئازادی و مافەکانی هاوڵاتیان، بەڵام باوەڕبوون بە بەچوونە ئایینییەکان یان هەر تیۆرێکی تری کۆنەپەرستانە و دژە مرۆڤایەتی، تەنانەت دەربڕینی ئەوان، تاوان نییە. ئێمە بە هۆشیارییەوە دەچینە شەڕی ئەم بیروبۆچوونانە نەک بە یاسا و فەرمانی حکومەت. مرۆڤەکان مافی ئەوەیان هەیە کە لەسەر بنەمای هەر بیروباوەڕێک، تەنانەت ئیسلام یان هەر ئایینێکی دیکە، چالاکی فەرهەنگی و میدیاییان هەبێت، کتێب چاپ بکەن و گۆڤاری دەوری بڵاوبکاتەوە، حیزبێک پێکبێنێت و وەک باقی هەموو مافە مەدەنییەکان و ئازادییە سیاسی و کۆمەڵایەتییەکان بەهرەمەند بێت هاوڵاتیانی کۆمەڵگا.هەیە هەروەک چۆن مبە ئاینەکان و دژە خواکان، کە بەدرێژایی مێژوو ستەمیان لێ کراوە، هەموو ئەم مافانەیان هەیە.
جیاوازییەك له نێوان کۆماری سۆسیالیستی و سیستمەکانی دیکەی تا ئێستا له دانان به ئازادی بێ مەرجدایە بۆ رەخنەگرتن له ئایین له

هەر ئاستێك و بە هەر شێوەیەك بێت. لە کۆمەڵگەیەکی وادا هەموو کەس ئازادە گاڵتە بەهەر شتێکی پیرۆز بکات و هەر کتێبێك بسووتێنێت، بەڵام پێویستی بەمە نامێنێت. کاتێک ئایین دەبێتە بۆچوون، شەڕی دژ بە ئایینیش لە بابەتێکی کولتووری و ڕۆشنگەریشدا کورت دەبێتەوە و لەم شەڕەدا ئێمەی دژە ئایین سەردەکەوین چونکە حەقیقەت لای ئێمەیە.
١٢ی ئابی ٢٠٢٢

دڵم نایەت بمرم… شیعر: ستیڤان شەمزینی

چۆن دڵم بێت بمرم؟
هەموو رۆژێک مەمکی ژیان دەگوشم
هەموو شەوێک لە سرووتێکی نەشئە ئامێزدا
لەگەڵ ئەستێرەیەکی بریندار سەما دەکەم
هەموو بەیانییەک سڵاوی کازیوە
دەگەیەنمە
ئەو شارە خۆڵەمێشییەی تێیدا ون بووم
هەموو نیوەڕۆیەک لە شیعرێکدا
جێگەی ماچی ژنێکی دوورەدەست هەڵدەقوڕێنم
هێشتاش هەست بە تینوێتی دەکەم
چۆن دڵم بێت بمرم؟
هەموو رۆژێک عەشق دەمنوسێنێت بەخێیەوە
دنیا لە چاوی منەوە دەبینێت
هەموو شەوێک ماچ دەمخاتە بەسەوە
هەموو بەیانییەک چەپکێک تیشک دەخەمە
گیرفانی تەنگ و بەتاڵی وجودەوە
هەموو نیوەڕۆیەک
لە شەقامی تەنهایی ژنێکدا
ئاوازێک بۆ ئاوێتەبوون دەژەنم
بە تۆڕێکی بەجێماوی پرچی
ناو نوێنەکەم دەگەڕێم
چۆن دڵم بێت بمرم؟

هەموو رۆژێک بزەیەکی سەرخۆش
ختوکەی قوڵپی گریانم دەدات
هەموو شەوێک مانگ بە تریفەدا
نامەیەکی پرشنگاویم بۆ دەنێرێت
هەموو بەیانییەک
“با”یەکی هێمنی نیشتمان
تۆزی غوربەت لە شانم دەتەکێنێ
هەموو نیو□□ی□ک
ژنێک میوانی خەیاڵمە
پێکەوە لەسەر سیسەمی فەنتازیا
دەست لەملانین
هەڵاوی خاکی وڵات
لە مەمکەکانییەوە هەڵدەستێ
چۆن دڵم بێت بمرم؟
هەموو رۆژێک
سەری تەزیو و بەستووم
بە یەک مژدەی بەهار دەتوێتەوە
هەموو شەوێک هەسارەیەکی دەنگخۆش
ئازارەکانم دەکاتە گۆرانییەکی شاد
هەموو بەیانییەک کانییەک لە جوانی
لە پەنجەی ئەوینمەوە هەڵدەقوڵێت
هەموو نیو□□ی□ک
ژنێکی لە خاچدراو بە غەم
بە کەژاوەی گریانەوە
بەرەو رووم دێت و
لە نیشتمانی موحیبەتمدا
داوای پەناگەیەک دەکات
چۆن دڵم بێت بمرم؟
هەموو رۆژێک
بە پەیژەی خۆشەویستی
سەردەکەوم بۆ سەربانی ژوان
هەموو شەوێک پۆلێک فریشتە دێنە لام
تاکو رۆژ دەبێتەوە کەمانچە دەژەنن
بۆ ئەو رۆژە کڵۆڵانەی بە چاوەڕوانییەوە
بەسەرم بردن
هەموو بەیانییەک
دڵۆپێک فرمێسکم پێ دەبەخشرێت

تا بە چاوی تامەزر□یـمدا بێتە خوار
هەموو نـیو□□ی□ک ژنێک لە دوورەوە دێت
پۆشاکی زام ل□ بەرم دادەکەنێ
بە گەرمی لەشی خۆی دامدەپۆشێت
چۆن دڵم بێت بمرم؟
هەموو رۆژێک سیحرێکم لێ دەکرێت
ژیان ل□ بەرچاومدا
تارای گەشبـینی دەکاتە سەر
هەموو شەوێک ئومێدێکی چەتە
جانـتای سەفەری ئەبەدیـیم لێ ئەدزێت
هەموو بەیانـیـیەک کەناریی شیعر
دەبێتە قورگی زوڵاڵی ئازارەکانم
هەموو نـیوەرۆیەک
ژنێکی نەسیم ئاسا
گۆرانـیـیەکم بۆ دەڵێ
هێشتا نەمبیستووە
بە لەشێکی رووتەوە هاتووە
دەیەوێت رۆحی من بپۆشێت
ئـیتر چۆن دڵم بێت بمرم؟
کاتێک دەبـینم مردن ل□ بەرم هەڵدێ
ژیانیش توند بەخۆیەوە دەمگوشێت
نا، جارێ دڵم نایەت بمرم
دڵم نایەت بمرم

5-12-2018
بیلەفێلد – نەخۆشخانەی گلیاد ئاینس
شتاسیۆنی نۆرۆلۆگی

فەقێیەکـــی گوومڕا…22…شەمـــاڵ

باڕانی

بەشی بیست و دوو/

مارکس فەقێ بوو..!

لە بەشی پێشووتر و بەشەکانی سەرەتا، باسم لەوە کرد کە من و کەمەڵێک فەقێی تر تووشی گۆڕانی فیکری بووین. هەڵبەت وەک بیرمەندی هزری ئیسلامی د.محەمەد ئەرکون دەڵێت:"دەبێ ڕازی بین بە هەموو ڕێچکە و گوزەرەکاندا بڕۆین و لە ونبوون سڵ نەکەینەوە، بەڵام دەبێ ئەو گەڕان و ڕۆیشتنە لە پێناو حەقیقەتدا بێت. نابێت لە هیچ گرفت و ئاستەنگێك، یان لە هیچ سەرکێشیەکی فیکریی ڕۆح بترسین. دەبێ خەبات و ململانە بکەین بێئەوەی بڵێین ئێمە خاوەنی حەقیقەتین"(١).
من وەک لە بەشەکانی تر ئاماژەم بەوە کرد کە فەقێیەکی زۆر فزوڵی بووم بۆ مەتاڵا و خوێندنەوەی کتێب و هەرچی کتێب هەبوو، لەو سەری ڕاستەوە، بۆ ئەو پەڕی چەپ، لە هەموو ئەو کتێبانەی مارکس و نیچە و شۆپنهاوەر و کافکا و سارتەر و کامۆ و هەرچی کتێبی سەبارەت بە ئیلحاد و مارکسیەت و عەدەمیەت نووسرابوون، تا زۆربەی ئەو کتێبانەی کە فەندەمەنتالیست و ڕادیکاڵەکانی لە نموونەی ئیبنولتەیمیە و ئیبنولقەیم ئەلجوزی و عەبدوڵلا عەزام و ئەبو ئەعلای مەودودی و سەید قوتب و محەمەد قوتب و محەمەد عەبدولوەهاب و حەسەن بەناو کێ و کێیتر نووسیبوویان دەخوێندەوە.
لە دەرگای هەرچی قوتابخانەی فیکری و فەلسەفیە هەیە، دەچوومە ژوورەوە و سەرم دەکرد بە ماڵی هەموو شتێکی دژەبا و کتێبێکی جیاواز و ئایدیۆلۆژیا و بیر و باوەڕ و ئایدیایەکی جیهان، تا بزانم چی دەگووزەرێت و چی دەڵێن و چی هەیە.
هەرچی فەلسەفە و ڕێچکە و ڕێباز و مەزهەب و ئایینە هەوڵمدەدا بیانخوێنمەوە و لە بارەیانەوە زانیاری بەدەست بێنم.
وەکو ئەرکون دەڵێت"بەڵکو هەوڵ بدەم تا دوورترین سنوور ئاسۆی تێگەیشتن و مەعقولیەت قووڵ بکەمەوە"(٢).

هەرچەندە سەرەتا زۆر دەترسام و فۆبیایەکیان لا درووست کردبووم سەبارەت بە مارکس و ئیلحاد و فەلسەفە و هەموو ئەو کتێبانەی باسی ئەوجۆرە بابەتانەیان دەکرد و لە قوتابخانە فیکری و فەلسەفیەکان دەدوێن.

دەترسام شوشەی یەقینەکەم بشکێت و دۆگمەکانم هەڵبوەشێتەوە و ئیمان

و بیر و باوەڕەکەم لەق بێت و ئایینەکەم لەدەست بدەم و تووشی گوومڕایی و لادان و کفر و بێ بڕوایی و ئیلحاد ببم.

کاکە ئیسلامییەکان مارکس و شیوعییەت و فەلسەفەیان وەکو دەعبا و دێو دڕندەیەک پێناساندبووین!

وەلێ دواتر هێدی هێدی ئەو ترس و فۆبیایەم لا نەما و لەگەڵ دۆخەکە ڕاهاتم و کامە نووسەر و فەیلەسوف و ڕۆمانووس و وەرگێڕ و ڕووناکبیرە، کە بە خەتەر و هێڵی سوور و بۆمب و بقە ناسراوبوون بە سەر بیر وباوەڕی ئایینی و پێیان دەگووتن: عەلمانی و ئشتراکی و مارکسی و مولحید(ئەتایست) و نهلیست و بێ دین و دژە دین، من دەچێشتم نووسین و کتێب و بەرهەمەکانیانم دەکڕی و دەمخوێندنەوە.
لە نموونەی:شاکر نابلسی، محمەد ئەرکون، نەسر حامید ئەبو زەید، محەمەد عابد جابری، کەریم مڕوە، هاشم ساڵح، نەوال سەعداوی، تەسلیمە نەسرین، ئەحلام مەنسور، عەبدوڵا ئەلقوسەیمی، فەرەج فۆدە، فوئاد زەکەریا، جۆرج تەرابیشی، سەلمان ڕوشدی، ڕیچارد داوکینز، نیچە، فرۆید، داروین، سارتەر، کامۆ، شۆپنهاوەر، مارکس و فیورباخ و کەو کەیتر.

کتێبەکەی مەریوان هەڵەبجەیی “سێکس و شەرع و ژن لە ئیسلامد” لە قۆناغی هەڵەنەبم دوو، یان سێی کۆلێژی شەریعە(زانستە ئیسلامییەکان)و لە حوجره خوێندمەوە.
ئەو کتێبەشم خوێندەوە، کە وەک وەڵامێک بۆ ئەو کتێبەی کاکە مەریوان نووسرابوو.

ئەو کتێبەی ئەوکات ئیسلامییەکانی توڕەکرد و لە دژی خۆپیشاندانیان کرد و لە بارەیەوە دەیانگووت:هی خۆی نییە و نووسەرەکەی کەسێکی پارس نەژادە و مەریوان هەڵەبجەیی وەریگێڕاوەتە سەر زمانی کوردی و بەناوی خۆیەوە بڵاوی کردووەتەوە.

جاوێک ئاماژەم بۆ کرد، بەهۆی ئەوەی دەستم بە کتێبی بقە و خەتەر دەبرد، بە تایبەت کتێبی مارکسی و چەپەکان. فەقێیەکمان لەگەڵدابوو، کە دەیبینی من خەریکی موتاڵا و خوێندنەوەی ئەو جۆرە کتێبانەم، بە شۆخی پێی دەگووتم:مارکس فەقێیەکی قشت بوو.

جا ئازیزان من چۆن گۆڕام و بە چی جۆرە کتێبێک گۆڕام و بووم بە فەقێیەکی گومڕا؟
لە میانی باسکردن لە چۆنییەتی بوونم بە فەقێیەکی گومڕاو سەر لە شێواو لە دین دەرچوو، وەک هەندێک لە فەقێ و مەڵاکان وایان پێ

دەگووتم.

یەکێک لەو نووسەرانەی کە کاریگەری زۆری لەسەر دید و تێڕوانینم دروست کردووە و بووە هۆکاری ئەوەی من بگەڕێم و ببم بە فەقێیەکی گوومڕا، عەبدولکەریم سروش بوو. بە تایبەتی کتێبەکەی«ڕێگا ڕاستەکان».

جۆرج تەرابیشی سەبارەت بە کتێبەکەی محەمەد عابید جابیری(نقد العقل العربي) دەڵێت"ئەم کتێبە تەنیا مرۆڤ روناکبیر ناکات بەڵکو دەیشیگۆڕێت، ئەوەی بیخوێنێتەوە چیتر دوای خوێندنەوەی وەك پێش خوێندنەوەی نابێت"(٣).

بەڕاستی ڕێگا ڕاستەکانیش بەمن وابوو، ئەو بە من ڕاچڵەکینێک بوو، سەبارەت بە قۆناغی بەنج و غەیبووبە و دۆگمایی بوونی فیکری و بەستەڵەکی ئەقڵی و بیرتەسکی و ئاسۆداخراویم و تەنها بەڕاستی زانینی تاقە ڕێگایەک و قۆرخکردنی ڕاستیەکان و حاڵی نەبوون لە پیرۆزی چەمکی پلورالیزمی ئایینی.

سروش ئەو کەسە بوو، کاریگەریەکی زۆری لەسەر دروستکردم. دانراو کتێبەکانی(ڕێگا ڕاستەکان، نیوەی پەنهانی فەیلەسووف، کەلەپوور و سیکولاریزم، ئەقڵ و ئازادی، تەنها ئەزموونی پێغەمبەر، سیاسەت و ئایینداری، پلورالیزمی ئایینی، ئاینێکی سیکۆلار، ئاین لەسەردەمی مۆدێرنەدا) و بەتایبەتی (ڕێگا ڕاستەکان)،
دەروازەیەکی زۆر گرنگ و باشبوون بە ئەوەی من تووشی کرانەوەی فیکری و توانەوەی ئەو بەستەڵەکەی ئەقڵە ببم و لەو تونێڵە تاریکەی ئایدیۆلۆژی بێمە دەر و لەوە تێبگەم، کە دنیای مرۆڤایەتی گەلێ لەو حوجرە داخراو چاڵە فیکریەی من تێیکەوتووم، فراوانتر و ڕێگاکانی ڕاستی و حەقیقەتەکانیش، زۆر لەو ڕاستیە ساختەیەی من بانگەشەی بۆ دەکەم و پێی تەڵقین و گەوج و گەشکراوم زۆرترن.
Shamal Ismael Kareem
گەر بیرتان بێت، لە یەکەم بەشی بیرەوەریەکانی فەقێیەکی گوومڕادا باسم لەوەکرد کە بیگومان مرۆڤ تازیاتر لێکۆلینەوە و تێڕامان بکات و بیربکاتەوە و بەراوردکاری بکات و بخوێنێتەوە، ئاسوی بیرکرنەوەی فراوان تر و دیدی واڵاتردە بێت، تا زیاتر ئاشنای ڕوانگە و دیدی جیاواز و، قوتابخانەی فیکری و فەلسەفی زیاتر بێت و زێدەتر گوتەو تێزی زانایان و عاریفان و ئەندێشەمەندان و فەیلەسوفان بخوێنێتەوە، زیاتر تێدەگات و زیاتر هەڵەکانی پێشووی خۆی بۆ ڕۆشن دەبێتەوە و دەستبەرداری بیری دەمارگیری و تێگەیشتنی مەزهەبیانە و

قاڵبی ئیدۆلۆجیا نە دەبێت.

پەراوێزەکان:

١-دەربارەی عەلمانییەت و ئایین(هەڵبژاردەیەک لە بەرهەمەکانی ئەرکون، د. محەمەد ئەرکون، وەرگێڕانی:د.نەوزاد ئەحمەد ئەسوەد،چاپی یەکەم-٢٠١٨، سلێمانی،پ.٥٢

٢-سەرچاوەی پێشوو، پ.٨٦

٣-جۆرج تەرابیشی، گۆڤاری دابڕان،ژمارە4ی ئەیلولی2016، لاپەڕە٨٦.